

Lapsikäsitys kasvatustieteen asiantuntijoiden näkökulmasta 1950-luvun Suomessa

Maria Lamponen
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Luokanopettajakoulutus
Lapin yliopisto
Kevät 2021

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapsikäsitys kasvatustieteiden näkökulmasta 1950-luvun Suomessa

Tekijä: Maria Lamponen

Koulutusohjelma/oppiaine: Luokanopettajakoulutus

Työn laji: Pro gradu -työ x Laudaturtyö ___ Lisensiaatintyö ___

Sivumäärä: 55 + 2 liitettä

Vuosi: 2021

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielma käsittelee lapsikäsitystä 1950-luvun Suomessa kasvatustieteiden näkökulmasta. Tutkielmani aihe sijoittuu 1950-luvulle, joka on ollut Suomessa sodanjälkeistä jälleenrakennuksen aikaa. Tutkimuskysymyksiksi muotoilin: Millainen on ollut 1950-luvun kasvatustieteiden lapsikäsitys Lapsi ja nuoriso -lehden näkökulmasta? Millaisia lapsuutta koskevia diskursseja lehdessä esiintyi?

Aineistoni koostuu vuoden 1952 Lapsi ja nuoriso -lehdistä. Menetelmänä on käytetty diskurssianalyysiä. Aineistossa on neljä vallitsevaa diskurssia: syyllistämisen diskurssi, ihannoinnin diskurssi, kontrollin diskurssi ja suojelun diskurssi.

Tutkimuksen perusteella 1950-luvun Suomessa vallitsi useita erilaisia lapsikäsitteitä kasvatustieteiden piirissä. Pääasiallisesti lapsi nähtiin viattomana, suojelua tarvitsevana olentona. Muita keskeisiä lapsikäsitteitä ovat lapsi haavoittuvana olentona, lapsi erillisen ryhmän jäsenenä, lapsi mahdollisuutena (potentiaalisena), lapsi aikuisen esiasteena, eläimenä, yksilönä ja oppipoikana.

Asiasanat: lapsikäsitys, 1950-luku, diskurssianalyysi, lapsi, lapsuus

Muita tietoja:

Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja x

Suostun tutkielmani luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkielmani luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	4
2 LAPSİKÄSITYS	8
2.2 Lapsi -ja lapsuudentutkimus	8
2.3 Lapsuuden historian tutkimus	10
2.4 Lapsikäsitys	11
3 SUOMI 1950 - LUVULLA	16
3.1 Suomalainen yhteiskunta 1950-luvulla.....	16
3.2 Kasvatustieteet, koulujärjestelmä ja lastensuojelu	17
3.3 Lapsuus sodan jälkeisessä Suomessa.....	18
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	21
4.1 Tutkimuskysymykset.....	21
4.2 Lapsi ja nuoriso -lehdet.....	21
4.3 Diskurssianalyysi	22
4.4 Aineiston analyysi	24
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	27
5.1 Syyllistämisen diskurssi.....	27
5.2 Ihannoinnin diskurssi	35
5.3 Kontrollin diskurssi.....	38
5.4 Suojelun diskurssi.....	41
6 POHDINTA.....	43
6.1 Tulosten yhteenveto	43
6.2 Tulosten pohdinta.....	45
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka	49
6.3 Aiheita jatkotutkimukseen.....	51
Lähteet.....	52
Liitteet.....	56

1 JOHDANTO

Käsittelen pro gradu -tutkielmassani lapsikäsitystä 1950-luvun Suomessa kasvatustieteen asiantuntijoiden näkökulmasta. Aineistoni koostuu vuoden 1952 Lapsi ja nuoriso -lehdistä. Kyseessä on Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu, jonka kirjoittajat ovat kasvatustieteen toimivia asiantuntijoita. Artikkeleissa käsiteltävät teemat liittyvät muun muassa lastensuojeluun, lasten kasvatukseen ja hoitoon, koulutukseen ja vanhemmuuteen. (Ks. LIITE 1 ja LIITE 2)

Aineistoni on peräisin Lapin yliopiston kirjaston poistettavista aineistoista ja kiinnostuin siitä heti. Aloin hahmotella tutkielman aihetta ja sitä, millaisia tutkimuskysymyksiä voisin tälle aineistolle esittää. Alkuperäistä, historiallista aineistoa voi olla joskus vaikeaa hankkia. Tutkielman kannalta on tärkeää, että pääsin käsiksi 1950-luvulla julkaistuihin kasvatustieteen lehtiin. Suurin osa artikkelien kirjoittajista on kasvatustieteen asiantuntijoita, mutta joukossa on myös mm. lasten parissa työskenteleviä lääkäreitä.

Tieteellisessä tutkimuksessa *ihmiskäsityksellä* tarkoitetaan tutkimuskohteen eli ihmisen olemusta koskevia olettamuksia. (Rauhala 2014, 18.) Tutkielmassani ymmärrän *lapsikäsitteen* tarkoittavan lapsen olemusta koskevia olettamuksia. Kasvatustieteen, koulutuksen ja lapsen hoidon taustalla on aina jokin lapsikäsitys. Aineistossani lapsikäsitys vaikuttaa muun muassa siihen, millaisia kasvatustieteen asiantuntijat antavat. Lapsi voidaan käsitellä esimerkiksi ei-kehittyneenä aikuisena, herkästi haavoittuvana olentona tai itsenäisenä toimijana, mikä vaikuttaa väistämättä myös kasvatustieteen periaatteisiin. Darian-Smith ja Pascoen (2013, 4) mukaan sosiologisen lähestymistavan keskiössä on haastaa näkemystä lapsen määrittelemisestä puhtaasti biologian kautta.

Käsitykset lapsuudesta ovat myös vahvasti sidoksissa aikaan (Darian-Smith & Pascoe 2013, 4). Tutkielmani aihe sijoittuu 1950-luvulle, joka on ollut Suomessa sodanjälkeistä jälleenrakennuksen aikaa. 1950-luku on suomalaisen yhteiskunnan historian kannalta kiinnostavaa aikaa. Vasta vuonna 1952 lähti matkaan viimeinen sotakorvausjuna Neuvostoliittoon (Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 21). Suomessa elettiin sodanjälkeistä aikaa, mutta ennen varsinaisia suuria hyvinvointivaltion perustana olevia uudistuksia 1960-luvulla. Käsitän 1950-luvun aikana, jolloin pyrittiin kansalaisten yhtenäisyyteen ja hyvinvointiin. Malisen mukaan (2018, 113-114) Suomessa panostettiin tällöin erityisesti perheisiin. Vahvan ja vakaan perheen avulla etsittiin normaaliutta ja kansallista vakautta. Lasten kasvatusta ja koulutusta voidaan nähdä keinoina vakauttaa yhteiskuntaa, ehkä myös kylvää tulevaisuuteen hyvinvointivaltion siemeniä.

Tutkielman aihe valikoitui monen eri tekijän pohjalta. Olen henkilökohtaisesti erittäin kiinnostunut Suomen historiasta, erityisesti aatehistorian teemoista sekä kasvatuksen ja koulutuksen historiasta. Olen aiemmin perehtynyt harrastukseni kautta useisiin eri aiheita käsitteleviin kirjoihin, jotka on julkaistu 1940-1960 -luvuilla. Kirjoitettu kieli on mielenkiintoista, sillä sitä tutkimalla voi saada käsityksen ajalle tyypillisistä käsityksistä ja arvostuksista. Mitä lähempänä omaa aikaamme aineisto on julkaistu, sitä vaikeampaa voi olla erottaa pohjalla olevia arvoja ja asenteita. Tulemme ikään kuin sokeaksi omaa aikaamme leimaaville erityispiirteille.

Lapsikäsitteistä eri aikoina, eri kulttuureissa on tutkittu paljon. Suomessa aihetta on tutkittu jonkin verran erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta ei niinkään historiallisessa kontekstissa tai kasvatustieteen asiantuntijoiden näkökulmasta. Aiheesta on myös kirjoitettu jonkin verran esimerkiksi 1950-luvulla lapsuutensa eläneiden näkökulmasta, mutta systemaattisesti tuotettua tutkittua tietoa ajan lapsikäsitteistä on niukasti saatavilla.

Kaj Appel (2017) on tutkinut kasvatuskäsityksiä pro gradu -tutkielmassaan "Hyvä lapsi kasvattaa itse itsensä". Pro gradu -tutkielmassaan Appel tarkastelee artikkelien pohjalta 1940- ja 1950-lukujen kasvatuksellisia arvoja, kasvatuskäsityksiä ja niiden liittymistä ajan ihmiskuviin. Tutkimuksessa muodostetaan kasvatuksen tavoitteena oleva ideaalityyppi

ja sille negatiivinen vastakohta. Teoreettisena lähtökohtana ovat mm. Foucault'n valtakäsitykset. Tutkimuksen mukaan sodanjälkeiset arvot, kasvatuskäsitykset ja ihmiskuvat ovat yhteneväisiä ennen sotia vallinneen kristillissiveellisen moraalikoodiston kanssa. Havaittavissa oli myös muutosta kohti hyvinvointivaltioajattelua, siihen linkittyneitä arvoja sekä ihmiskäsityksiä.

Tuire Tiitisen (2009) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan tyttöjen kasvatusta 1950-luvulla. Tutkielman otsikkona on "Hyvin kasvatetut tytöt – 50-luvun sivistyneistön tyttöjen kasvatusta". Aineistona tutkimuksessa ovat olleet kasvatusta- ja käytösoppaat, päiväkirjat, Kotiliesi-aikakauslehdet ja Tiina-kirjat. Tutkimustuloksesi saatiin muun muassa se, että 1950-luvulla kasvatuksensa saaneet tytöt suhtautuivat kunnioittavasti isänmaallisuuteen. Tutkielmassa tarkasteltiin myös isän ja äidin rooleja perheessä. Tutkimuksen tuloksena äidin ja isän roolit erosivat toisistaan selkeästi ja myös sukupuoliroolit yleisesti olivat selkeärajaiset. Tyttöjä kasvatettiin pääasiassa tulevaan vaimon rooliin, kun taas poikien kasvatukseen pääpaino oli työhön valmentamisessa. Käsitteet ja kodinhoito kuuluivat olennaisena osana tyttöjen kasvatukseen.

Kasvatustieteeseen liittyvien käsitysten historian tutkiminen on tarpeellista, sillä niiden avulla voidaan myös ymmärtää nykyisyyttä. Tutkielman avulla saadaan tietoa vallinneesta lapsikäsitteestä ja voidaan sen kautta syvällisemmin ymmärtää esimerkiksi ajan kasvatustaoppia ja sen kehitystä kohti nykypäivää. Toisaalta taas monet 1950-luvulla ammattilaisten piirissä vallinneet lapsikäsitteet ovat läsnä myös nykypäivänä.

Tutkielmani muodostuu teoriaosasta, tutkielman toteutuksen esittelystä, tutkimuksen tuloksista ja pohdinnasta. Teoriaosa jakautuu kahteen lukuun, joista ensimmäisessä käsitellään lapsikäsitteitä, sekä lapsi- ja lapsuudentutkimusta. Esittelen ensin muutamia aikaisempia tutkimuksia, joissa on tutkittu nimenomaan 1950-luvun lapsikäsitteitä ja kasvatusta Suomessa. Tämän jälkeen avaan lapsi- ja lapsuudentutkimuksen yleisiä suuntaviivoja, sekä lapsuuden historian tutkimusta. Lapsikäsitteys-kappaleessa esittelen muutamia tapoja jäsentää lapsia ja lapsuutta. Suomi 1950-luvulla -luvussa käsittelem suomalaista yhteiskuntaa, yhteiskunnallisten järjestelmien sekä kasvatustieteen

kehitystä. Lopuksi hahmottelen sitä, millaista on ollut lapsuus sodan jälkeisessä Suomessa.

Tutkielman toteuttaminen - luvussa esittelen tutkimuskysymykset, aineiston, diskurssianalyysin menetelmänä ja sen, miten käytännössä toteutin tutkimukseni. Tutkimuksen tulokset -luvussa esittelen tulokset jakamalla ne neljän eri diskurssin perusteella. Eri kappaleiden sisällä erittelen tarkemmin lapsikäisyyksiä. Pohdinta - luvussa kokoan tutkimustulokset yhteen ja esitän tiivistetyt tärkeimmät tutkimustulokset. Tulosten pohdinta -kappaleessa pohdin tulosten mahdollisia syitä, mitä lapsikäisyydet ovat kertoneet 1950-luvun suomalaisesta yhteiskunnasta. Pohdinta -luvussa olen myös pohtinut aikaisempien tutkimusten suhdetta tutkimustuloksiini. Lopuksi arvioin tutkimuksen luotettavuutta, sekä esitän muutamia aiheita jatkotutkimusta varten.

2 LAPSIKÄSITYS

2.2 Lapsi -ja lapsuudentutkimus

”Lapsen vuosisata” 1900-luvulta alkaen loi tarpeen lapsiin kohdistuvalle tutkimustiedolle. Lapsitutkimus painottui lääketieteeseen, pediatriaan, myöhemmin psykologiaan ja pedagogiikkaan. (Alanen 2001, 164). Lapsuuden tutkimus on erillinen tutkimusala. Lapsuudentutkimuksen tavoitteena on ymmärtää lapset yhteisöjensä ja yhteiskunnan jäseninä ja toimijoina. Keskeistä on myös ymmärtää lapsuus osaksi yhteiskuntaa, sen rakenteita ja kulttuuria. Kyseessä on monitieteinen tutkimusalue, joka sijoittuu yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen alueelle. Lapsuudentutkimus lähti liikkeelle sosiologian ja antropologian piirissä 1980-luvun alussa erityisesti Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. (Alanen 2009, 9.) Lapsuudentutkimus avaa uusia näkökulmia lasten paikkaan osana yhteiskuntaa (Alanen 2001, 182). Bardyn (1992, 70) mukaan lapsuus pyritään usein sijoittamaan ”oikean” yhteiskunnan ulkopuolelle, mutta se on silti yhteiskunnan ytimessä. Yhteiskunta on eri tavoin rakennettuna lapsuuden instituutioiden sisälle.

Sukupolvijärjestys on käsite, jonka avulla voidaan jäsentää tutkimusalaan kuuluvia rakenteita. (Alanen 2009,13). Käsitteellä tarkoitetaan sukupolvi-asetemien välisiä valtasuhteita. Sen avulla voidaan kyseenalaistaa usein luonnollisena pidettyjä hierarkia-asetemaa aikuisten ja lasten välillä, jotka määrittävät lasten yhteiskunnallisia asemia eri instituutioissa. *Sukupolvijärjestys* on sukupolvi-käsitteen johdannainen. Sukupolvi on yksi keskeisimmistä periaatteista, joiden avulla voidaan jäsentää nyky-yhteiskuntien rakennetta ja toimintaa. (Alanen 2001,181.)

Sukupolvijärjestys oli murroksessa 1900-luvun alussa, kun lasten ja lapsuuden tila nousi osaksi julkista keskustelua erityisesti Euroopassa. Ellen Key, ruotsalainen yhteiskuntakirjoittaja ja reformaattori arvosteli teoksessaan ”Lapsen vuosisata” (1900) lasten asemaa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa lapsista ei viime vuosisadan alussa juurikaan välitetty tai huolehdittu. Key hahmotteli teoksessaan uutta käytännöllistä ja

kulttuurista ilmapiiriä: lasten näkemistä itsessään arvokkaina, työvoiman eli taloudellisen arvon sijasta. Modernin lapsuuden konstruktion voidaan nähdä syntyneen vähitellen sadan vuoden aikana, 1900-luvun alusta alkaen. (Alanen 2009, 13.) Lapsuus on muuttuva yhteiskunnallinen ilmiö, joka on sidoksissa aikaan ja paikkaan. (Alanen 2009, 22.)

Moderni lapsuuden institutionaalinen rakennelma on antanut lapsuudelle uuden merkityksen. ”Lapsen vuosisadan” eli 1900-luvulla alkaneen ajanjakson aikana lapsuus on käsitetty kehittyneissä maissa elämän alkuvaiheeksi, jolloin lapset voivat yhteiskunnan noviiseina olla eri instituutioiden kasvatuksen, suojelun ja kontrollin kohteena. Samaan aikaan yhteiskunnalla, aikuisilla ja vanhemmilla on kuitenkin velvollisuus suojata, hoitaa, valvoa ja kasvattaa lapsia. Tätä järjestystä kutsutaan modernin maailman sukupolvijärjestykseksi. Lapsikeskeinen ajattelutapa on osa ns. kehittyneiden maiden sivilisaatioiden historiaa ja nykyisyyttä. (Alanen 2001, 164-165.)

Yhteiskunnan eri instituutiot tuottavat lapsuuden, sen rajat ja mahdollisuudet. Perheen lisäksi lapseen vaikuttavat ja lapsuutta tuottavat kasvatusta- ja koulutusinstituutiot, mutta myös harrastuksiin liittyvät yhteisöt. Instituution käsite määritellään yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa vakiintuneeksi ja toistuvaksi sosiaalisesti käytännöksi. Instituutioiden ylläpito yhteiskunnassa on rutiininomaista, jolloin niitä saatetaan pitää myös itsestään selvinä osina. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tulkitaan, ymmärretään, säädellään ja määritellään lapsuutta erityisesti ajanjaksona jolloin lapsi on päivähoiton piirissä. (Alasuutari 2009, 54-57.) Instituutioiden lisäksi eri asiantuntijat ovat osa lapsuuden rakennelmaa tietojensa ja osaamisensa kautta. Lapsia koskeva lainsäädäntö on myös keskeinen osa lapsuuden muotoutumista yhteiskunnassa, sekä lopuksi lapsuutta koskeva tutkimus. (Alanen 2001, 164.)

2.3 Lapsuuden historian tutkimus

Käsitys ihmisen elämän jakautumisesta eri ikäkausiin on yksi yleisimmistä tavoista ymmärtää ihmisen biologiaa. Tästä käsityksestä tuli myöhemmin erittäin suosittu, mutta se ei ollut sitä vielä antiikin ajan tieteessä. Historiallisesti ikäkausijattelun synty voidaan jäljittää Bysantin valtakuntaan 500-luvulle (jaa.) Ajattelutapa sai vakiintuneita muotoja 1300-luvulla, jolloin erotettiin toisistaan esimerkiksi leikki-ikä ja kouluikä. Ikäkausijattelu ei vastannut vain biologisia vaiheita, vaan liittyi myös yhteiskunnallisiin tehtäviin. (Ariès 1960, 18-21.)

Lapsuuden historian tutkimus voidaan karkeasti jakaa kolmeen eri suuntaukseen. Ensimmäinen on kiinnostunut perheiden ja kotitalouksien materiaalisista olosuhteista ja sosio-ekonomisten asemien muutoksista ajan saatossa. Psykologinen näkökulma lapsuuden historiaan taas lähtee freudilaisten teorioiden pohjalta pyrkien hahmottamaan lasten kasvatukseen vaikuttaneita emotionaalisia ja psykologisia muutoksia. Lisäksi tutkimuskohteena on lapsuuden kokemukset. Kolmas suuntaus pyrkii hahmottamaan lapsuuden historiaa lain ja politiikan muutosten kautta: miten yhteiskunnassa on suhtauduttu lapsuuteen, lasten kasvatukseen ja lapsiin eri aikoina. (Gittins 2008, 35.)

Gittinsin (2008, 35) mukaan historiantutkijat ovat kiinnostuneita myös siitä, mitä lapset ja lapsuus ovat merkinneet aikuisille eri aikoina, ja miten aikuisten asenteet ovat muuttuneet ja kehittyneet. Näihin käsityksiin päästään käsiksi lähinnä hahmottelemalla lapsuuden representaatioita eri aikoina. Aikuiselle lapsuus on aina jotain mennyttä ja tavoittamatonta, usein epäselviä muistoja. Gittinsin (2008, 36) mukaan lapsuus on aikuisten luoma. Hän perustelee väitettään niin, että vaikka lapsi on aineellinen ja biologinen kokonaisuus, hän on alati aikuisten vaikutusten alaisena. Jokainen lapsi syntyy sosiaaliseen, kielelliseen ja sukupuolittuneeseen todellisuuteen: aikuisten maailmaan täynnä diskursseja, joilla on monimutkaisia ja ristiriitaisia merkityksiä.

Gittinsin (2008, 37) mukaan lapsi -käsitteellä viitataan ruumiilliseen yksilöön, joka määritellään ei-aikuiseksi. Lapsuus taas on yleisempi ja abstraktimpi, aikuisten

määrittämä termi, jota he käyttävät viitatessaan ei-aikuisten vallitsevaan tilaan. Tämä tila voidaan määritellä esimerkiksi fyysisen ja/tai seksuaalisen kypsyyden kautta, lain perusteella tai pelkän iän perusteella. Eri kulttuureissa lapsuus, lapsena olemisen aika, määritellään eri tavoin.

2.4 Lapsikäsitys

Kasvattaminen, kouluttaminen, opettaminen ja sivistäminen kiinnittyvät ajanmukaiseen ihmiskuvaan. (Koski 2011, 159.) Ihmiskäsityksellä tarkoitetaan yleisellä tasolla asennoitumista ihmiseen. Tieteellisessä tutkimuksessa ihmiskäsityksellä tarkoitetaan tutkimuskohteen eli ihmisen olemusta koskevia oletuksia. (Rauhala 2014, 18.) Lapsuuden representaatiot muodostavat laajan kirjon erilaisia näkökulmia: heidän olemassaolonsa kieltämisestä aina kohti heidän täydellistä erottamista aikuisista. (Qvortrup 2005, 1.)

Lapsia ja lapsuutta voidaan tarkastella ja tulkita eri näkökulmista. Lapset voidaan nähdä esimerkiksi ”puhtaina”, eläimenkaltaisina, viattomina tai turmeltuneina. Lapsissa voidaan nähdä paljon mahdollisuuksia ja potentiaalia. Tunnettu metafora on myös tabula rasa, tyhjä taulu. Toisaalta aikuiset tulkitsevat usein lapsia myös itsensä, aikuisten kautta. Onko ajattelu ja järkeily samanlaista lapsilla kuin aikuisilla? Aikuiset pyrkivät myös usein löytämään vastaavuuksia aikuisten ja lasten kulttuureista. Monet asiat, kuten kielenkäyttö, saatetaan tulkita imitaatioiksi tai esiasteiksi suhteessa aikuisten tapoihin. Lapset voidaan nähdä rajoitettuna kun aikuiset taas ovat saavuttaneet vapauden. Toisen näkökulman mukaan taas nimenomaan lapset ovat aidosti vapaita. (Jenks 2005, 3.)

Perinteisesti ihmiskunta asettaa suuria odotuksia lapsillensa, uudelle sukupolvelle. Lapsien odotetaan palauttavan käsityksen oikeudenmukaisuudesta ja kohteliaisuudesta, jotka ovat heikentyneet yhteiskunnassa heidän vanhempiensa sukupolven toimesta. (Pufall & Unsworth 2003, 2.)

Sosiologian näkökulmasta lapsuus on sosiaalinen konstruktio. (Jenks 2005, 30.) Darian-Smith ja Pascoen (2013, 4) mukaan käsitykset lapsuudesta ovat myös vahvasti sidoksissa aikaan. Sosiologisen lähestymistavan keskiössä on haastaa näkemystä lapsen määrittelemisestä puhtaasti biologian kautta, sisältäen esimerkiksi määrittelyjä lapselle ”luonnollisesti” ominaisesta käytöksestä. Jenksin (2005, 30) mukaan lapsuutta ei voida erottaa kokonaan muista muuttujista, joita voivat olla esimerkiksi yhteiskuntaluokka, sukupuoli tai etnisyys. Yhden tai universaalien lapsuuden sijasta on olemassa useita lapsuuksia.

Aristoteelisen lapsikäsitteen mukaan lapsilla on potentiaalia kehittyä täydeksi ihmisolennoksi, mutta he eivät voi todellisuudessa saavuttaa täyttä ihmisyyttä. Täyden ihmisyyden saavuttaminen vaatii Aristoteleen mukaan tietynasteista henkistä kypsyyttä, jonka vain osa ihmisistä voi saavuttaa. (Pufall & Unsworth 2003, 3.)

Mikään inhimillinen instituutio ei voi saavuttaa tavoitetta sivistyneestä yhteiskunnasta ilman pitkää historiaa täynnä virheitä, väärinkäytöksiä ja erilaisten toimien ennustamattomia seurauksia. Standardoidun lapsuuden avulla saadaan häivytettyä muun muassa yhteiskuntaluokkien ja kansallisuuksien tuottamia negatiivisia vaikutuksia, epätasa-arvoa. Tämä vaatii kuitenkin kaikille yhteisten normien luomista monella eri osa-alueella, esim. koulutuksen ja opiskelun saralla, mutta myös yleistä lasten luokittelua ja vertailua. (O’Neill 2009, 80.)

Pulkkisen (2018, 9) mukaan lapsikäsitteys voidaan nähdä osana käsitteellistä viitekehystä, johon kuuluvat myös maailmankuva, maailmankatsomus ja ihmiskäsitys. Tieteellisessä lapsikäsitteessä on kyse muun muassa lapsen ja lapsuuden suhteesta aikuisen ja aikuisuuteen.

Lapsikäsitteystä voidaan tutkia eri instituutioiden näkökulmista. Yksi keskeisimpiä asiakirjoja on YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1989), jonka avulla on luotu globaali kriteeristö lapsen hyvälle elämälle. Tätä edelsi lapsen oikeuksien julistus vuonna 1959. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on keskeistä lapsen oikeuksien suojaaminen, lapsuuden suojeleminen, sekä lapsen osallisuus häntä koskevissa asioissa. Lapsi- ja lapsuuskäsitys on lapsen oikeuksien sopimuksessa länsimaalaista ajattelutapaa

noudattava. Lapsi nähdään itsenäisenä toimijana, jolla on oikeus ottaa myös osaa itseään koskevien päätösten tekemiseen. Lapsuus käsitetään kasvun ja kehityksen, mutta myös yhteiskuntaelämän opettelun vaiheena. Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsikäsitystä on myös kritisoitu normittavana, jolloin lasten yksilöllisiä eroja ei huomioida. (Pulkkinen 2018, 9.)

Katajala-Peltomaa ja Vuolannon (2013) mukaan on kuitenkin hyvä muistaa, ettei lapsuuden käsitteen synnyn ajankohdan määrittely ole yksiselitteistä. Uusimmat tutkimustulokset ovat osoittaneet lapsuuden historian edistyskertomuksen olevan liioiteltu ja osin perusteeton. Erityisesti Philippe Ariès käsitti ”modernin lapsuuden” syntyneen vasta 1500 – 1700-luvuilla. Väite siitä, ettei lapsuutta olisi tunnistettu omaksi ikäkaudekseen esimodernina aikakautena, on saanut myöhemmin paljon kritiikkiä osakseen.

Rahikaisen (2013, 66) mukaan Arièsin käsite ”lapsuuden tunne” (*le sentiment de l'enfance*) tarkoittaa tietoisuutta lapsuuden erityislaatuisuudesta. Arièsin (1960, 125) mukaan keskiajan yhteiskunnassa ei tunnistettu lapsuutta, mikä ei tarkoita sitä, että lapset olisivat olleet laiminlyötyjä, hylättyjä tai halveksittuja. Lapsuuden käsitteellä viitataan tietoisuuteen lapsuuden erityisluonteesta, joka erottaa lapsen aikuisesta, jopa nuoresta aikuisesta. Keskiajalla tällaista tietoisuutta ei ollut, vaan lapsi siirtyi aikuisten joukkoon, kun hän ei tarvinnut enää jatkuvaa huolenpitoa. Sanalla ”lapsi” ei myöskään ollut tuolloin samaa merkitystä kuin nykyisin. Qvortrup (2005, 3) esittää, että lapset olivat paradoksaalisesti paljon näkyvämpiä silloin, kun lapsuutta ei ollut. He olivat näkyvämpiä, sillä heiltä oli suljettu vähemmän ovia ja heillä oli pääsy samoihin tiloihin aikuisten kanssa. Luultavasti lapsilta ei kuitenkaan sallittu samalla tavalla asioita, kuin nykyisin. Myöhemmin perhe ja koulu yhdessä siirsivät lapsen pois aikuisten joukosta (Ariès 1960, 397).

Keskiaikainen taide, aina 1100-luvulle asti, ei tunnistanut lapsuutta tai yrittänyt kuvata sitä. Luultavasti tämä laiminlyönti ei johtunut kyvyttömyydestä tunnistaa lapsuutta tai kuvata sitä, vaan lapsuudelle ei ollut sijaa keskiajan maailmassa. (Ariès 1960, 31.) Rahikainen (2013, 46) esittää, että Arièsin teos *L'Enfant et la vie familiale* (1960) on

keskeinen osa sosiologian ”konstruoidun lapsuuden” käsitteen historiaa, mutta lapsi oli osa sosiologian käsitteistöä jo ennen teosta. Historiantutkimuksen piirissä taas lapsuus ja nuoruus nousivat ajankohtaisiksi tutkimusaiheiksi vasta Ariésin teoksen ilmestyttyä.

”Lapsuuden löytäminen” (*la découverte de l'enfance*) on yksi keskeisistä käsitteistä, joita teoksen tutkijat ovat tuoneet sanastoon. Ariés itse käsitteli teemaan liittyen lähinnä lapsen ilmaantumista taiteisiin. Hänen mukaansa leikkivät lapset ja koululaiset ilmaantuivat ihmisen elämänkaarta kuvaaviin teoksiin 1300 -luvulla. Pikkulapsen kuvaukset vartaloiheen, maneereineen ja puhetapoineen olivat 1600 - luvun kirjallisuudessa ja taiteessa jo tavanomaisia. (Rahikainen 2013, 61-62.)

Ariésin (1960) mukaan uudenlainen, lasten tulevaisuuteen keskittynyt perhekäsitys levisi yhteiskunnassa hiljalleen eri yhteiskuntaluokissa, aluksi aateliston ja porvariston keskuudessa. Vielä 1800 -luvun alussa lapset lähtivät kotoa jo hyvin varhain, mikä oli myös keskiajan perheelle tyypillistä. (Rahikainen 2013, 73 – 74)

Bardy (1992, 69) esittelee Max Weberin (1864 – 1920) ajatuksen rationaalisesta ammatti-ihmisyydestä. Rationaalisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä käsitettä, joka erottaa lapset aikuisista. Ammatti-ihminen on modernin yhteiskunnan ja sen talouden keskeinen tekijä. Lapsuuden instituutiot ja eri ammatit perustuvat pitkälti ammatti-ihmisyydelle. Lapsuus on monen aikuisen palkkatyö lasten hoidon, opetuksen ja kasvatuksen ammatillistumisen myötä. Lapsen tehtävänä taas voidaan nähdä olevan kehittyminen aikuiseksi. Tällöin ammatti-ihmisyyden saavuttaneet aikuiset pyrkivät tekemään myös lapsista aikuisia ammatti-ihmisiä.

Lapsuus tai lapsuudet ovat yhteiskunnallisia konstruktioita, joissa rotu, yhteiskuntaluokka, kulttuuri, sukupuoli ja aika ovat kiinteässä yhteydessä kulttuurisiin tekijöihin. Lapsuuden ja lapsen määrittely voi olla ilmiötä tutkittaessa vaikeaa. (Mills 2002, 7-9.) Mills (2002, 9) esitteleekin kuusi tapaa jäsentää lapsuutta ja lapsia: 1. viattomat lapset (*children as innocent*) 2. lapset oppipoikina (*children as apprentices*) 3. lapset itsenäisinä toimijoina (*children as persons in their own right*) 4. lapset erillisenä ryhmänä (*children as members of a distinct group*) 5. haavoittuvat lapset (*children as vulnerable*) 6. lapset eläiminä (*children as animals*).

Ajatus lapsista viattomina olentoina (*children as innocent*) elää edelleen vahvana. Käsitys pyhästä lapsesta juontaa juurensa jo 1200-luvulle. Taiteessa lapsi saatettiin kuvata esimerkiksi enkelin muodossa. (Ariès 1960, 36.) Käsitteen taustalla on Millsin (2002, 10) mukaan mm. teologinen lapsikäsitys, ajatus lapsesta suojelun kohteena ja ”hyvyyden” lähteenä. Käsitys on luultavasti yhteydessä Platonin ajatukseen täydellisestä muodosta, jossa ulkoinen vetovoima indikoi olennon sisäistä hyvyyttä. Eri eläinlajeilla nuoremmat yksilöt näyttävät automaattisesti kiinnostavan ryhmän vanhimpia. Tämä saattaa olla ratkaisevaa lajin selviytymisen kannalta. (Mills 2002, 17.) Lapsen luonteelle annettu merkitys haavoittuvana olentona oli yhteydessä kristinuskon kasvavaan vaikutukseen keskiajalla. Tällöin myös lapsen sielu pääsi kuolemattomuuden piiriin, vaikka lapsikuolleisuus oli edelleen runsasta. (Ariès 1960, 41.)

Lapset oppipoikina (*children as apprentices*) -käsitys viittaa oppimistapahtumaan, jossa tietoa siirretään yksisuuntaisesti, mestarilta oppipojalle. Lapsuus voidaan tämän käsitteen mukaan nähdä sosialisoinnin ja sopeutumisen ajanjaksona. (Mills 2002, 19.) Lapset itsenäisinä toimijoina (*children as persons in their own right*) -näkökulman mukaan lapset voidaan nähdä aktiivisina sosiaalisina toimijoina, jotka ovat myös pystyviä luomaan ja ylläpitämään omaa kulttuuriaan. Näkökulma korostaa lasten yksilöllisiä piirteitä ja lapsen itseisarvoa. Jos kiinnitetään pääasiassa huomiota lapsen tulevaisuuteen, lapsuutta ja lasta ei tällöin nähdä itsessään arvokkaana. (Mills 2002, 21.)

Millsin (2002, 23) mukaan lapset nähdään usein aikuisista erillisenä ryhmänä (*children as members of a distinct group*). Käsitys lähtee siitä oletuksesta, että aikuisten ja lasten kokemukset ovat perustavanlaatuisesti erilaisia. Näkökulma ei ota huomioon yksilöitä, vaan pyrkii muodostamaan stereotyyppioita iän perusteella. Toisaalta taas olisi mahdotonta puhua lapsuudesta, mikäli sitä ei tunnustettaisi omaksi ilmiökseen tai lapsia omaksi ryhmäkseen, joita yhdistää mm. ikä ja ainakin osittain sama kokemusmaailma.

3 SUOMI 1950 - LUVULLA

3.1 Suomalainen yhteiskunta 1950-luvulla

Toinen maailmansota syttyi vuonna 1939, katkaisten normaalin yhteiskunnallisen kehityskulun Suomessa. Sodan vaikutukset ulottuivat voimakkaina 1950-luvulle asti. Resurseja sodan jälkeen vaativat muun muassa jälleenrakennus Suomen eri osissa, sotakorvaukset ja luovutetun alueen kansalaisten asuttaminen muualle Suomeen. Elintarvikkeiden säännöstely loppui kokonaan vasta 1954, mikä tarkoitti samalla pulan loppumista. (Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 21.)

Suomalaisista noin 38 prosenttia asui vuonna 1950 kaupungeissa tai taajamissa. Kaupungistumisen kehitys oli kuitenkin nopeaa, sillä vuonna 1960 kaupungissa asuvien määrä oli noussut 44 prosenttiin. Muuttoliike suuntautui myös itä- ja pohjois Suomesta eteläiseen Suomeen. Suomalaisia muutti myös Ruotsiin työn perässä, kun työvoiman liikkuvuutta Pohjoismaissa edistettiin 1950-luvulla. Suomalaisten elintaso nousi ja sitä kautta myös kulutustottumukset muuttuivat. Sodan jälkeisinä vuosina myös syntyvyys oli huomattavan korkea. (Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 22.) Suomessa panostettiin erityisesti perheisiin sodanjälkeisen jälleenrakennuksen aikana. Vahvan ja vakaan perheen avulla etsittiin normaaliutta ja kansallista vakautta. (Malinen 2018, 113-114.) Yesilovan (2009, 70-71.) mukaan puolisoitten tuli pyrkiä olemaan myös onnellisia avioliitossaan. Avioliiton onnellisuus loi lapselle vakaan kasvualustan ja täten sen katsottiin mahdollistavan lapsen normaalin kehityksen.

Hyvinvointihallinta (*welfare government*) on käsite, jonka avulla voidaan kuvata holhoavaa sosiaalivaltiota. Hyvinvointihallinnalla tarkoitetaan sitä, että subjekti on ympäröity erilaisilla hallintajärjestelyillä ja -väliintuloilla. Nämä toimet turvaavat subjektin elämää, pitävät huolta hänestä, ohjaavat ja kontrolloivat häntä. Keskeistä on yhtenäinen suunnittelu ja ohjaus, sekä yhteiskunnan ja kansalaisten ohjelmointi.

Sosiaalinen hallinta ja hyvinvointivaltion toiminta ovat yhteydessä toisiinsa. (Kaisto & Pyykkönen 2010, 42.)

1950-luvun jälkeen keskustelu luokkaperusteisista ongelmista, esimerkiksi työläislasten ongelmista, koettiin sopimattomana. Näiden sosiaalisten kriteerien tilalle tulivat psykologia, diagnosointi, luokittelu ja medikalisointi. Ongelmien selvittämisestä tuli yksilökohtaisempaa ja psykofyysiset ongelmat pyrittiin diagnosoimaan. Samansuuntainen kehityskulku on havaittavissa monen eri ammattikunnan professionaalistumiskehityksessä. (Pulma 1992, 59.)

3.2 Kasvatustieteet, koulujärjestelmä ja lastensuojelu

Koko ikäpolvea yhdenmukaistava instituutio, koululaitos, alkoi tavoittaa kaikki lapset vasta 1930 -luvulla. Aikaisemmin lasten lapsuus määrittyi lähinnä perhetalouden toiminnan ja säädyn mukaiseksi. (Pulma 1992, 55.)

Oppivelvollisuuslaki astui voimaan 1. elokuuta 1921. Suomi oli länsimaista viimeisien joukossa muuttamassa vapaaehtoista kansansivistystä oppivelvollisuudeksi. (Tuomaala 2011, 95.) Suomessa oli tehty lukuisia koulutusjärjestelmän uudistuksia, mutta hyvinvointivaltiollinen kehitys katkesi sota-ajaksi. Sotien jälkeisessä Suomessa panostettiin erityisesti koulutukseen ja pätevästä opettajista oli pulaa kansakouluissa ja maaseudun yksityisoppikouluissa. Tämän johdosta opettajankoulutusta laajennettiin merkittävästi. Vuonna 1945 kasvatustieteiden tutkimuslaitos sai omat akateemiset tutkinnot Kasvatustieteiden korkeakoulussa, kasvatustieteen kandidaatin ja tohtorin tutkinnot. (Rinne ym. 2015, 145 - 146.)

Alun perin J. V. Snellmanin näkemys eliitin ja kansan erilaisista sivistys- ja koulutustarpeista näkyi käytännössä rinnakkaiskoulujärjestelmässä. Luokkanousu oli mahdollinen oppikoulun kautta, jonne pääsivät vain lahjakkaimmat oppilaat. Oppikouluun siirryttiin 9-11 vuotiaana, kansakoulun jälkeen. Snellmanin luokkajakoinen sivistyskäsite eli pitkään suomalaisen koulutuksen kentällä, jopa 1960- luvun

peruskoulu-uudistukseen asti. Kansakoulun isä, Uno Cygnaeus taas käsitti kansakoulun kaikkien yhteisenä kouluna. (Tuomaala 2011, 106-108.)

Lasten elatus ja huolto olivat keskeisiä poliittisia keskustelunaiheita 1930 – 1950 - luvuilla. (Bardy 1992, 66.) Pulman (1987) mukaan lastensuojelun historiassa ajanjakso 1930-luvulta 1980-luvulle voidaan käsittää *sosiaalivaltion aikana*. Tällöin Suomessa tapahtui siirtymä köyhäinhuollosta kohti sosiaaliturvaa. (Pulma & Turpeinen 1987, 198.) Varsinainen hyvinvointivaltion rakentaminen ajoittuu vasta 1960-luvulle. Tällöin koettiin myös yhteiskunnallinen arvokriisi liittyen yksilön vapauden ja oikeuksien korostamiseen. Argumentteina käytettiin mm. YK:n ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien julistuksia. (Pulma & Turpeinen 1987, 238.)

Kasvatustieteiden rakenteellisen kehityshistorian näkökulmasta vuodet 1934-1954 olivat hitaan laajenemisen kautta. Erityisesti 1940-luvun jälkeen tehtiin kasvavassa määrin tutkimusta kasvatopsykologian alalla, mutta myös kasvatus- ja koulutushistorian teemat olivat edelleen suosittuja. Kokeellisen kasvatustieteen ja psykologian alalla keskeinen tutkimusalue oli älykkyystudkimus, joka sai erityisesti alkunsa filosofian professori J. E. Salomaan toimesta 1930 -luvulla. (Rinne, Kivirauma & Lehtinen 2015, 142 - 143.)

3.3 Lapsuus sodan jälkeisessä Suomessa

Lapsuus sodan jälkeisessä Suomessa on ollut erilainen asuinalueesta riippuen: kaupungeissa, kauppaloissa, teollisissa yhdyskunnissa, maalaiskunnissa ja harvaan asutuilla syrjäseuduilla jälleenrakennus on edennyt eritahtisesti. Alueita erottivat myös sosioekonomiset erot. Eteläisessä Suomessa suurin osa siirtokarjalaisista sai pysyvän asunnon vuoden 1948 loppuun mennessä ja Lapissa suurin osa asuntotuhoista saatiin korjattua vuoden 1950 lopulle tultaessa. (Malinen & Tamminen 2017, 11-12 .) Myös sodan aikana ja jälkeen kasvanut rikollisuus alkoi vähentyä 1940-luvun lopulla. (Malinen & Tamminen 2017, 245.)

Vuonna 1950 maa- ja metsätalous oli pääelinkeino suurimmalle osalle suomalaisista. Pienillä tiloilla kaikkien perheenjäsenten oli osallistuttava työntekoon, myös lasten. Työtehtävät määräytyivät kuitenkin sukupuolen ja iän mukaan. Lapset auttoivat usein äitejä kotitaloustöissä ja myöhemmin eläinten hoidossa. Isommat lapset toimivat myös usein pienempien sisarusten kaitsijoina. (Malinen & Tamminen 2017, 135-136.) Lapsen ensisijainen kasvatusympäristö oli maatalousyhteisössä ruokakunta. Käytännössä tämä tarkoitti usein kolmen sukupolven muodostamaa perhettä. Kasvatuksen voidaan katsoa tapahtuneen pääasiassa työn ohessa ja olleen sisäänrakennettuna perheen arkeen. (Granbom-Herranen 2014, 8.) Vastakkainasettelu oli vahvaa maaseudun ja kaupungin välillä ennen toista maailmansotaa. Diskurssi on kuitenkin huomattavissa vielä vuoden 1952 opetussuunnitelmassa ja 1946 kansakoulukomitean mietinnössä. (Tähtinen 2011, 201.)

Laki kielsi lasten ruumiillisen kurittamisen vuonna 1984. Sotien jälkeen fyysinen rankaiseminen tai vähintään sillä uhkaaminen oli tavanomainen kasvatuskeino. Rangaistuskeinon haitoista käytiin kuitenkin keskustelua jo tuolloin. 1960-luvulla tehdyn kyselytutkimuksen mukaan yli 70 prosenttia vastanneista hyväksyi ruumiillisen kurittamisen osana kasvatusta. (Malinen & Tamminen 2017, 141-142.)

Suuret ikäluokat syntyivät vuosina 1945 – 1950. (Malinen & Tamminen 2017, 175.) Isä oli yleensä perheen pää myös sodan jälkeen, mutta roolijakoihin vaikutti myös vanhempien luonteenpiirteet. Osan naisista, kuten sotalaisten, oli pakko hakeutua töihin myös kodin ulkopuolelle. Vähitellen alkoi myös yleistyä keskiluokkaiset perheet, joissa äiti halusi kehittää itseään laajemmin. (Malinen & Tamminen 2017, 170.) Monen lapsen kotona myös aiempi sukupolvi. Keskiluokkaisilla perheillä saattoi olla lisäksi kotiapulainen, joka hoiti lapsia esimerkiksi vanhempien ollessa töissä. Lapset viettivät vapaa-aikansa usein ilman aikuisten valvontaa ja ohjausta. Lapset viettivät aikaansa myös kodin pihapiirin ulkopuolella 4-vuotiaasta alkaen. (Malinen & Tamminen 2017, 258-261.)

Sodan jälkeisessä kirjallisuudessa osa lasten- ja nuortenkirjailijoista keskittyi lasten elämään kuuluvien ongelmien käsittelyyn, esim. sotalapsien Suomeen paluuseen ja

siihen liittyviin lasten kokemuksiin vaikeisiin tunteisiin. Kirjat ohjasivat lapsia, nuoria ja myös huoltajia käsittelemään kokemuksiaan. (Malinen & Tamminen 2017, 297.) Lapsia ja nuoria ohjattiin sodan päättymisen jälkeen myös viranomaisasiointien yhteydessä muistelemaan lapsuutta. 1940- ja 1950-luvuilla psykologinen neuvonta yleistyi koulu- ja sosiaalityön piirissä. (Malinen & Tamminen 2017, 409.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, millaisia lapsia ja lapsuutta koskevia diskursseja Lapsi ja nuoriso –lehtien kirjoitukset sisältävät. Tehtäväksi muodostuu myös laajemman kuvan muodostaminen siitä, millainen lapsikäsitys on vallinnut suomalaisessa yhteiskunnassa vuonna 1952 ja laajemmin 1950-luvulla.

Muotoilin tutkimuskysymyksiksi:

Millainen on ollut 1950-luvun kasvatustieteen asiantuntijoiden lapsikäsitys Lapsi ja nuoriso -lehden näkökulmasta? Millaisia lapsuutta koskevia diskursseja lehdessä esiintyi?

4.2 Lapsi ja nuoriso -lehdet

Tutkimuksen materiaaliksi valikoituivat Lapsi ja nuoriso -lehdet vuodelta 1952. Kyseessä on kasvatustieteen ammattillinen julkaisu, jonka kirjoittajakunta koostuu eri alojen ammattilaisista; psykologeista, opettajista, lääkäreistä, papeista yms. Lähtökohtana on, että kirjoitukset muodostavat diskursseja, jotka antavat kuvan 1950-luvun Suomen lapsikäsituksesta ja siitä, millaisena lapsuus on tuolloin käsitetty. Kirjoittavat ovat eri alojen ammattilaisia, jolloin puhuvat myös linkittyvät heidän taustoihinsa. Tutkimuksessa ei eritellä eri alojen ammattilaisia omiksi ryhmikseen vaan aineistoa käsitellään yleisesti ammattilaisten tuottamana julkaisuna. Lehden kohderyhmänä ovat toisten ammattilaisten lisäksi muun muassa vanhemmat tai huoltajat, sillä kirjoitukset ovat osin kotikasvatusta ohjeistavia. Kirjoittajien voidaan olettaa edustavan suomalaisessa 1950-luvun yhteiskunnassa yleisesti vallinnutta käsitystä lapsista ja lapsuudesta.

Lapsi ja nuoriso -lehden 1952 vuosikerrassa on yhteensä 12 lehteä. Rajasin aineistoa niin, että valitsin joka kolmannen lehden tutkimuksen aineistoksi. Aineisto koostuu maaliskuun, kesäkuun, syyskuun ja joulukuun numeroista. Perusteluna valinnoille on aikahajautus. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä aineiston rajaaminen, jolloin tutkimuksen kohteena on vain osa hankitusta aineistosta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 159). Lehdet sisältävät useita artikkeleita, jotka käsittelevät erilaisia teemoja lapsiin ja nuoriin liittyen. Lapsi ja nuoriso -lehdessä käsitellään muun muassa; vanhempien rooleja, koulujen ongelmia, institutionaalista kasvatusta, kotikasvatusta, sosiaalihuoltoa, erityisopetusta, ammatinvalintaa, kasvatus- ja kehityspsykologian teemoja. Kiinnostus aiheeseen ja tutkimuskysymykset, sekä –ongelmat muodostuivat materiaalin pohjalta.

4.3 Diskurssianalyysi

Laadullinen tutkimus on yläkäsite, jonka alle voidaan sijoittaa hyvin erilaisia laadullisia tutkimuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 9.) Tutkimuksen menetelmäksi valikoitui diskurssianalyysi, sillä sen avulla voidaan tutkia millä tavalla lapsista ja lapsuudesta on puhuttu, joka oli tutkimuskysymysten kannalta keskeisintä. Diskurssianalyysi on jo pelkästään teoreettisten lähtökohtiensa vuoksi kvalitatiivista tutkimusta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 139). Diskurssianalyysin avulla on mahdollista tutkia esimerkiksi sanoja, jotka muodostavat sanastoja. Sanavalintojen voidaan katsoa sisältävän usein laajempia merkityksiä ja ne edustavat 'sanastoja'. Näillä 'sanastoilla' eli 'diskursseilla' on omat yleisesti tunnetut taustat, vertauskuvat ja konnotaatiot. Sanojen tunnistamisessa onkin kyse sanastojen, ei yksittäisten sanojen tunnistamisesta. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 107.) Merkityssysteemit eivät ole nähtävillä aineistossa johdonmukaisina kokonaisuuksina, vaan aineiston sisällä pienempinä osina. Analyysin edetessä niiden tunnistaminen osaksi laajempia merkityssysteemejä tarkentuu. Analyysin avulla voidaan poimia aineistosta puhetapoja muodostaen näistä yhtenäisiä kokonaisuuksia.

Tarkoituksena ei ole erottaa eri aiheita eli teemoja toisistaan, vaan kielen käytön alueita, jotka kulkevat eri aiheiden sisällä. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 50.)

Sosiaalinen konstruktivismi on diskurssianalyysinen teoreettinen viitekehys. Sosiaalisella konstruktivismilla tarkoitetaan sellaisia tutkimussuuntauksia, jotka tarkastelevat sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12.) Sosiaalisen konstruktivismin mukaan ei ole mahdollista havainnoida tutkimaamme todellisuutta objektiivisena totuutena, vaan se on aina tuotettu, merkityksellistetty tietystä näkökulmasta ja tiettyjen tahojen toimesta (Jokinen ym. 1999, 39.) Kieli on sosiaalista toimintaa ja aina suhteessa ympäristöön, ympäröivää yhteiskuntaan. Kieltä tutkimalla voidaan oppia lisää yhteiskunnasta, joka rakentuu kielen ympärille. Kiinnostus kielen tutkimiseen rakentuu tälle lähtökohdalle. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13-14.)

Diskurssianalyysi on kielen ja sen käytön tutkimusta, joka analysoi tarkasti ja yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisissa sosiaalisissa käytänteissä. (Jokinen ym. 1999, 19.) Yhteistä laadullisen tutkimuksen eri suuntauksille on se, että niillä on samantyyppisiä tehtäviä ja piirteitä. Laadullisten tutkimusmenetelmien avulla voidaan tutkia, kuvata ja selittää tutkittavan ilmiön laatua. Tutkimuksen kohteeksi muodostuu ihmisten tuottama merkity maailma ja tulkintojen sekä merkitysten hahmottaminen. Diskurssintutkimus painottuu siihen, mikä on se tapa, jolla näitä merkityksiä rakennetaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa, kielen avulla. Prosessi on vain harvoin lineaarinen, sillä se koostuu eri vaiheiden vuorottelusta, niiden välillä kulkemisesta, vuoropuhelusta ja uudelleen suorittamisesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 139-142.)

Diskurssintutkimuksen keskeisin osa on tutkimuksen kohteena oleva aineisto. Aineisto suuntaa ja rajaa tutkimusta vahvasti sekä määrittää keskeisiä käsitteitä. Yhteys tutkimuskysymykseen on myös kiinteä ja tutkija pyrkii saamaan vastauksen tutkimuskysymykseen aineiston avulla. Aineisto yleisesti ottaen määrittää sen, mitä sen avulla on mahdollista tutkia. Diskurssianalyysin aineisto sisältää pääasiassa

kielenkäyttöä, esim. tekstiä tai puhetta, mutta siihen voi sisältyä myös muita merkitysjärjestelmiä. Kieli on väline, jonka avulla rakennetaan merkityksiä. Tutkimusprosessissa lähdetään siitä, että aineisto edustaa empiiristä maailmaa eli aineisto on eräänlainen otos tai pysäytetty hetki yhteiskunnassa kulloisenakin ajankohtana ja paikkana vallinneesta todellisuudesta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 157.) Tutkimukseni lähtökohtana on, että Lapsi ja nuoriso -lehdet tarjoavat otoksen Suomessa vuonna 1952 tai yleisemmin 1950 - luvulla vallinneesta lapsikäsitteestä, kasvatusalan ammattilaisten näkökulmasta.

4.4 Aineiston analyysi

Aineistona on fyysiset Lapsi ja nuoriso-lehdet vuodelta 1952. Valitsin vuosikerrasta joka kolmannen lehden numerot 3, 6, 9 ja 12. Aineiston käsittelyn helpottamiseksi kirjoitin lehtien kirjoitetun sisällön sähköiseen muotoon. Kuvat on rajattu analyysin ulkopuolelle, mutta sisällytin sähköiseen aineistoon kuvatekstit. Kuvatekstit olivat artikkeleita täydentäviä, eivät niinkään tiettyä kuvaa kuvailevia. Osa artikkeleista ei ollut tutkimusaiheen kannalta relevantteja, joten päädyin skannaamaan ne osaksi sähköistä aineistoa, enkä kirjoittanut niitä tekstiksi tiedostoon. Esimerkki tällaisesta artikkelista on epilepsiaa sairautena, lääketieteen näkökulmasta, käsittelevä artikkeli ”Uusia käsityksiä kaatumataudista” (Lapsi ja nuoriso 3/1952, 14 – 15.) Kun olin saanut aineiston sähköiseen muotoon, jätin pois sellaiset virkkeet, jotka olivat luonteeltaan informatiivisia ja toteavia.

Luin aineiston läpi saadakseni kokonaiskäsityksen aineistosta. Pyrin löytämään suurempia teemoja, diskursseja ja muodostamaan kokonaisuuksia. Hahmottelin mahdollisia diskursseja, jotka tulivat selkeimmin aineistosta esille. Mietin alustavasti, millä tavalla voisin kuvata näitä diskursseja, puhetapoja. Millainen oli se tapa, jolla asioista puhuttiin? Syyllistämisen diskurssi tuli ensimmäisenä esille aineistosta. Tein eri diskursseja varten erilliset Word-tiedostot, joissa kussakin oli sama aineisto.

Etsin systemaattisesti aineistoa läpikäymällä sanoja, virkkeitä ja kappaleita, jotka tulkintani mukaan edustivat syyllistämisen diskurssia. Korostin nämä kohdat aineistosta. Suojelun diskurssi ja ihannoinnin diskurssi olivat myös helposti löydettävissä aineistosta. Kontrollin diskurssin löysin viimeisenä. Olin hahmotellut aineistosta puhetapaa, jossa on läsnä valta, lähinnä asiantuntijoiden valta suhteessa perheisiin. Nimesin tämän diskurssin lopulta kontrollin diskurssiksi, sillä koin sen kuvaavan parhaiten kyseistä puhetapaa. Lopuksi minulla oli siis yhteensä neljä Word-tiedostoa nimettynä diskurssien mukaan. Tiedostot sisälsivät kaikki saman aineiston, mutta niihin oli tehty kuhunkin diskurssiin sopivat korostukset. Näin pystyin hahmottamaan, minkä tyyppisiä teemoja kussakin diskurssissa käsiteltiin ja kuinka runsaasti diskurssi esiintyi aineistossa. Lapsikäsitukset muodostin tämän jälkeen teemoitellen, käytin hahmottelun apuna teoriataustaa ja vertasin aineistoa aiempien tutkimusten tuloksiin.

Olen pyrkinyt edellä kuvaamaan tutkimuksen aineiston käsittelyn prosessin niin, että tutkimus olisi mahdollisimman tarkasti toistettaessa. Olen käsitellyt aineistoa huolellisesti ja järjestelmällisesti. Aineiston käsittelyä helpotti se, että kirjoitin lehtien artikkelit suurelta osin sähköiseen muotoon, jolloin pystyin etsimään tiedostosta helposti esimerkiksi tiettyjä sanoja.

Tutkimus olisi ollut mahdollista tehdä myös fyysisillä lehdillä, jolloin olisin todennäköisesti korostanut eri diskurssit eri väreillä. Ongelmaksi olisi kuitenkin voinut muodostua muun muassa se, että osa kappaleista tai jopa virkkeistä saattoi sisältää useamman kuin yhden diskurssin. Merkintöjen tekeminen tällaisessa tapauksessa oli kätevämpää, kun aineisto oli sähköisessä muodossa ja diskurssit erillisissä tiedostoissa. Diskurssianalyysi on menetelmänä osittain tutkijan oman tulkinnan varassa. Tämän vuoksi on tärkeää olla järjestelmällinen aineistoa käsiteltäessä. Tulkinnan pohjana on kuitenkin teoriatausta, joka suuntaa diskurssien muodostusta ja auttoi hahmottamaan, mistä lapsikäsituksesta kussakin tapauksessa voisi olla kyse.

Huomioitava asia tutkittaessa 1950-luvulla julkaistua aineistoa, on nykykäsitusten ja historian suhde. Tulkinnat tehdään aina sidonnaisena aikaan ja paikkaan. Tiedostin

tämän tutkimuksen tekemisen aikana, mutta toisaalta siitä on mahdotonta kokonaan irrottautua. Esimerkiksi tulkintani siitä, mitkä kaikki ilmaukset ovat kontrollin tai syyllistämisen diskurssissa, eivät välttämättä olisi olleet sitä 1950-luvulla tutkimuksensa samalla aineistolla toteuttaneen kanssa.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut suoraan verrata aineistosta nousseita diskursseja nykypäivään, mutta näkökulma sisältyy tulkintaan automaattisesti. Tutkijan on vaikea olla täysin objektiivinen ja olla tarkastelematta historiallista aineistoa nykykäsityksien kautta. Koen, että aineistosta oli suhteellisen helppo havaita erilaisia diskursseja ja aineisto sisälsi myös paljon suoria ilmauksia, sekä kannanottoja. Aineisto rajautui neljään, vuonna 1952 ilmestyneeseen lehteen. Kyseessä on myös Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu, mikä saattaa vaikuttaa artikkelien näkökulmiin puhuttaessa lapsista ja lapsuudesta. Tarkasteltu aineisto on rajallinen ja ammattilaisten näkökulmasta. Aineiston rajallisuudesta huolimatta tutkimustulokset osoittautuivat monin paikoin samansuuntaisiksi teoriapohjan kanssa.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Syyllistämisen diskurssi

Syyllistämisen diskurssissa teemoja ovat muun muassa lasten hyvinvoinnin ongelmat ja niistä vastuussa olevat tahot. Tietyissä asioissa vastuun katsotaan kuuluvan yhteiskunnalle, kun taas toisissa lähinnä perheelle, usein äidille. Syyllistämisen diskurssissa on myös nähtävillä valtasuhde, jossa kasvatustieteen ammattilaisten voidaan nähdä olevan valta-asemassa suhteessa vanhempiin. Erityisesti ammattilaisten antamat ohjeistukset esitetään ehdottomina ja perheen olisi syytä noudattaa annettuja ohjeistuksia. Kasvatustieteen toimivat ammattilaiset voidaan nähdä julkisen vallan edustajina, mutta välillä aineistosta nousee esille myös kritiikkiä mm. julkista terveydenhuoltojärjestelmää kohtaan. Syyllistämisen diskurssissa lapsi nähdään viattomana ja suojelua tarvitsevana. Lasta tai lapsia ei syyllistetä kertaakaan. Mikäli lapsella on ongelmia, sen katsotaan ensi sijassa johtuvan vanhemmista:

”Ongelmalasten vanhemmilla on itsellään ongelmia.” (LN 1952/ 12, 14.)

Lasten ongelmien katsotaan johtuvan vanhempien ongelmista. Kun kyseessä on ns. ”ongelmalapsi”, todellinen ongelma on oikeasti vanhempi, ei lapsi. Virke muuttaisi merkitystään, mikäli se oli kirjoitettu muotoon ”Ongelmalasten vanhemmilla on *myös* itsellään ongelmia.”

”On sanottu, että vanhemmilla on varsin vähän käsitystä lastensa lahjakkuudesta tai lahjattomuudesta.” (LN 1952/9, 4.)

Sitaatti voidaan tulkita kritiikiksi vanhempien arviointikykyä kohtaan. Samalla kyseinen sitaatti on hyvä esimerkki siitä, miten kahtiajakoisesti kasvatustieteen asiantuntijat näkevät lasten edellytykset pärjätä esimerkiksi koulussa. Artikkeleissa lapset jaetaan ns. akateemisiin ja ei-akateemisiin. Tulkintani mukaan myös lahjakkuus- ja lahjattomuuskeskustelussa on kyse pohjimmiltaan tästä kahtiajaosta. Lahjakkuusajattelun taustalla on luultavasti yleinen 1950-luvulla vallinnut ihmiskäsitys,

johon on vaikuttanut muun muassa psykologia. Koko koulujärjestelmä ennen peruskoulu-uudistusta on perustunut kahtiajakoiseen luokkakäsitykseen.

Äitien syyllistäminen

Syyllistämisen diskurssissa teemat liittyvät usein nimenomaan äidin toimintaan lasten kasvatuksessa ja hoidossa, sekä äitien työssäkäyntiin. Aineistossa toistuu ajatus siitä, että erityisesti äidin käyttämät kasvatustimet voivat olla lapsen kasvun kannalta eteenpäin vieviä tai haitallisia. Syyllistämisen diskurssissa puututaan usein nimenomaan äidin käytökseen ja ohjataan tiedostamaan omien toimien haittavaikutukset. Diskurssissa tulee esille lapsikäsitely, jonka mukaan lapsi on hauras, ulkoisille vaikutukselle altis olento. Aineistosta on löydettävissä vahva näkemys siitä, että erilaiset ulkoiset vaikutukset jättävät lapsen pysyvän jäljen: hyvässä ja pahassa. Aikuisilla on suuri vastuu lapsen kehityksestä:

”Juuri aikuisten omasta puhetavasta riippuu, miten nopeasti lapsi edistyy puheessaan. (LN 1952/3, 27.)”

”Äiti ei saisi koskaan puhua muuta kuin yhtä kieltä lapsensa kanssa. Lapsi joutuu hämmennyksiin, jos hän kuulee äitinsä puhuvan eri kieliä. (LN 1952/3, 27.)”

Sitaateissa on nähtävillä aineistossa yleisesti vallitseva ajattelutavasta, jossa aikuisten toiminta vaikuttaa suoraan lasten kasvuun ja kehitykseen. Usein jopa ennalta määritellyllä, tietyllä tavalla. Lapset nähdään paikoin ärsykeille herkkinä olentoina, joiden kanssa tehtyjä virheitä ei välttämättä voi enää korjata vaan vaikutukset ovat suhteellisen pysyviä. Erityisesti äitien tulee varoa tekemästä virheitä. Artikkelissa ”Oletko nalkuttava äiti?” (LN 1952/3) käsitellään äitien ”nalkuttamisen” haittoja lapsen ja äidin suhteeseen, sekä lapsen myöhempään elämään.

”Tähän ikävään tapaan sortuvat helpoimmin sellaiset äidit, jotka eivät ole alun pitäenkään osanneet lapsiaan järjestelmällisesti ja ennen kaikkea

rauhallisesti kasvattaa ja jotka kuitenkin v a a t i v a t melko paljon lapsiltaan. (LN 1952/3, 16.)”

Syyllistämisen kohteena ovat vaativat äidit, jotka eivät ole osanneet kasvattaa lapsiaan järjestelmällisesti ja rauhallisesti. Ote on esimerkki toistuvista ilmaisuista, joissa kehoitetaan pidättäytymään liiallisten vaatimusten asettamisesta lapsille.

Syyllistämisen diskurssissa viitataan usein myös lapsein viattomina olentoina. Eri tahot, kuten vanhemmat, valtio tai elokuvateollisuus eivät saisi tahrata lasten ainutlaatuista lapsuutta. Lapsuus nähdään aineistossa pääasiassa elämänvaiheena, matkalla aikuisuuteen. Aineistossa on runsaasti romanttista, ihailevaa kuvailua lapsuudesta. Lapsuudella on oma erityisasemansa, jota tulisi vaalia:

”Kuinka voisimmekaan pimentää hänen lyhyen lapsuutensa kirkkaita päiviä nalkutuksella. – Näin ajattelemme, mutta mitenkähän käytännössä on asian laita? (LN 1952/3, 16.)”

”Me kaikki toivomme lapsillemme pelkkää hyvää. -- Emmehän sen vuoksi halua sumentaa heidän lapsuuttaan levottomalla ja huonolla kasvatuksella, missä juuri nalkutuksella on hyvin suuri sija. (LN 1952/3, 25.)

Sitaatissa lasta pyritään suojaamaan liiallisilta vaatimuksilta, jolloin lapsi nähdään suojelua tarvitsevana. Samalla tehdään eroa ryhmien välillä: lapset ja aikuiset. Näiden ryhmien edustajilta voidaan vaatia eri asioita.

”Älkää pitäkö päämääränänne lihavaa, vaan tervettä lasta.” (LN 1952/6, 16.)

Ote sisältää useita lapsikäsitystä muodostavia ilmaisuja. ”Älkää” viittaa tässä tapauksessa äitiin, ei vanhempiin, sillä artikkeli kokonaisuudessaan on suunnattu äideille. Kasvatus nähdään aineistossa yleisesti toimintana, jolla on tietty päämäärä. Sitaatissa oletetaan äidin asettavan päämääriä myös koskien lapsen fyysistä olemusta. Ote sijoittuu syyllistämisen diskurssiin, jossa oletetaan äidillä olevan vääränlaisia päämääriä. Ohjeistaminen oikeanlaisten päämäärien suuntaan on voimakasta ja

sitaatissa asetetaan vastakkain lihava lapsi ja terve lapsi. Voi olla, että tarkoituksena on ollut oikaista aiempia käsityksiä siitä, millainen on hyvinvoivan lapsen keho.

”Lapsikin ärtyy loppumattomista huomautuksista ja mikä ikävintä, hän voi vieraantua sellaisesta äidistä, joka on alituisesti hänen kimpussaansa ikävine sanoineen. (LN 1952/3, 16.)”

”Antakaa lapsen syödä rauhassa omissa oloissaan kiusaamatta häntä kaiken aikaa opetuksin ja ohjein. Silloin hän voi keskittyä syömiseen.” (LN 1952/6, 17.)

Syyllistämisen diskurssissa on lukuisia viittauksia siihen, että lasta ei saa rasittaa liikaa tai altistaa häntä liikaa negatiiviselle vuorovaikutukselle. Lasten kasvatuksessa äitejä kehoitetaan olemaan aina rauhallisia ja toimimaan tietyllä asiantuntijoiden ohjeistamalla tavalla. Tulkitsen tämän niin, että lasta tulee ikään kuin suojella myös epämiellyttäviltä tunteilta mahdollisuuksien mukaan.

Ydinperhenormi ja yhteisvastuu

Vaatus ydinperhenormin täyttämisestä sijoittuu vahvasti syyllistämisen diskurssiin. Molempien vanhempien osallistumiselle lapsien kasvatukseen nähdään olevan merkitystä erityisesti lapsen sukupuoli-identiteetin muodostumisen kannalta.

”Poikalapsi, jonka esimerkkinä jatkuvasti on naishenkilö, omaksuu osittain naisellisen suhtautumistavan, mikä saattaa leimata koko hänen olemustaan, samaten kuin tyttölapsi joka esim. kasvaa ympäristössä, jossa poikia pidetään korkeammassa arvossa kuin tyttöjä saattaa muuttua ’poika-tytöksi’ jonka on aina vaikeata omaksua naisellista osaansa. Kaikki tämä voi myöhemmin esim. avioliittoa silmällä pitäen muodostua erittäin kohtalokkaaksi” (LN 1952/6, 22.)

Sitaatissa lähdetään siitä oletuksesta, että lapsen kehityksen kannalta perheessä on oltava sekä nais- että mieshenkilö, äiti ja isä. Lapsikäsitelmän näkökulmasta lapsen

olemus nähdään vaikutteille alttiina. Kirjoittajalla on selkeä käsitys siitä, että kasvatuksen on oltava jollain tavalla sukupuolen mukaista. Syyllistämisen diskurssissa annetaan ymmärtää, että seuraukset voivat olla ”kohtalokkaat” mikäli perhe ei täytä ydinperheideaalia. 1950 – luvulla avioliitto oli tärkeä instituutio ja myös lasten kasvatuksessa pidettiin silmällä tulevaisuuden avioliittoa.

” Mies suhtautuu vaimoonsa samalla tavalla kuin hän lapsena on nähnyt isänsä suhtautuvan äitiin ja päinvastoin. Jos toinen tai toinen kasvattaja puuttuu kodista, saattaa hän joko yli- tai aliarvioida tämän merkitystä”
(LN 1952/6 22.)

Sitaatissa korostetaan ydinperheideaalia ja sen merkitystä tulevaisuuden avioliiton kannalta. Sitaatissa on korvattu sanat ”äiti” ja ”isä” sanalla ”kasvattaja”, minkä tulkitseen edelleen viittaavan edellämäinnittuun yhteiseen kasvatusvastuuseen.

Aineistossa lähtökohtana pidetään pääasiassa sitä, että vastuu lasten hoidosta ja kasvatuksesta on äidillä. Aineistossa on myös tästä poikkeavia näkökulmia, joissa korostetaan vanhempien yhteistä vastuuta:

”Sen [kasvatusneuvolan] eräänä toimintaperusteena on vakaa usko siihen, että jokainen äiti ja isä on parhaansa yrittänyt niitten mahdollisuuksien mukaan, mitä heillä on ollut käytettävänä.” (LN 1952/12, 15.)

”-- ja monin keinoin annetaan lapsen kokea, että hän on jatkuvasti äidin ja isän rakastavan huolenpidon kohteena.” (LN 1952/6, 11.)

”Jos lapsen suhteet isään ja äitiin ovat säilyneet läheisinä, voivat keskustelut jo mennä syvällekin. (LN 1952/12, 11.)

Kyseiset sitaatit (3) ovat esimerkkejä virkkeistä, joissa on mainittu sekä isä, että äiti lasten kasvatuksen ja huolenpidon yhteydessä. Puhetapa vaihtelee aineistossa, eikä lähtökohtana usein pidetä tämäntyyppistä yhteistä vastuuta. Toisinaan isän rooli perheessä, mutta myös lasten kasvatuksessa nostetaan erityisesti esille. Tämän voi tulkita liittyvän yhteisvastuuseen, eikä niinkään siihen, että isän vastuu lasten

kasvatuksesta ja hoidosta ylittäisi äidin vastuun. Artikkelissa ”Entä isän vastuu kodin hengestä?” (LN 1952/6) käsitellään tarkemmin isän roolia:

” --, ja näyttää siltä että isän merkitystä kodissa aletaan yhä enemmän alleviivata. Yhä enemmän vastustetaan sitä ajatusta, että isän merkitys lapsen elämässä alkaisi vasta tämän täytettyä 2-3 vuotta.” (LN 1952/6, 21.)

Kirjoittajan mukaan puhetapa isän roolista on muutoksessa, kun aiemmin pikkulapsiaika on katsottu kuuluvan äitien vastuulle. Tulkitseen asian niin, että artikkelilla on pyritty herättämään keskustelua isien roolista ja muuttamaan vallitsevia normeja.

Yhteiskunnan instituutioiden syyllistäminen

Aineistossa on myös jonkin verran viittauksia yhteiskunnan vastuuseen lapsista ja osa näistä sijoittuu syyllistämisen diskurssiin:

”On tilanpuutetta, opettajainpuutetta, puutetta kaikesta muusta paitsi oppilaista. Eikä ole suinkaan oikein, että heidän täytyy joutua kärsimään sen vuoksi, ettei yhteiskunta ole valmistautunut ottamaan heitä vastaan, siitä huolimatta vaikka näiden ”vuosiluokkien” runsas lukumäärä on ollut tunnettu asia jo vuosia.” (LN 1952/9, 3.)

Sitaatissa syyllistetään yhteiskuntaa ja sen päättäjiä yleisemmin. Lisäksi käytännön epäkohtien olemassaolo esitetään moraalisesti vääränä. Lapsikäsitteksen näkökulmasta lapsi käsitetään viattomana ja haavoittuvana. Kirjoittajan mukaan lapsien ”täytyy joutua kärsimään”, mikä on voimakas ilmaus tässä yhteydessä. Otteessa yhteiskunta esitetään inhimillisenä, eli kyseessä on personifikaatio: kirjoittajan mukaan yhteiskunta *ei ole valmistautunut ottamaan oppilaita vastaan*. Vanhempien lisäksi yhteiskunnalla on lapsista suuri vastuu.

”Mihin menee tällainen nuori ihminen [joka ei pääse oppikouluun]. Takaisin kansakouluun – ainakin toistaiseksi. Yrittää seuraavana vuonna uudestaan. Ehkä yhtä huonoin tuloksin. Suorittaa kansakoulun jotenkuten

loppuun. Etsii paikkaansa yhteiskunnassa, hapuillen, ehkä väärällä tiellä, katkerana epäonnestaan, tuntien olevansa liikaa. Tämä on vaarallinen tunne nuorella ihmisellä. Miten hän voi tuntea kuuluvansa siihen yhteiskuntaan, joka kohtelee häntä näin yliolkaisesti, sulkien häneltä ehkä juuri sen tien, jota hän olisi halunnut kulkea?” (LN 1952/9, 4.)

Sitaatista käy hyvin ilmi yhteiskuntaa ja sen velvollisuuksia koskevia olettamuksia. Yhteiskunnan tehtäväksi voidaan katsoa lasten ja nuorten tulevaisuuden turvaaminen. Yhteiskunnan vastuulla ovat myös lasten ja nuorten negatiiviset tunteet, jotka järjestelmä on aiheuttanut. Tulkitsen tämän tyyppisten olettamusten vastaavan hyvinvointivaltio -ideologiaa, viitaten tuleviin uudistuksiin 1960-luvulla. Myös Appel (2017) havaitsi pro gradu -tutkielmassaan muutosta kohti hyvinvointivaltioajattelua, siihen linkittyneitä arvoja sekä ihmiskäsityksiä. Lisäksi sitaatissa yhteiskunta kuvataan jälleen inhimillisenä, yhtenäisenä toimijana: ” --, joka *kohtelee häntä* näin yliolkaisesti, -”.

Aineistossa tuodaan useassa artikkelissa esille lapsuutta erityisenä elämänvaiheena ja lapsia erityishuomiota vaativina yhteiskunnan jäseninä. Kirjoittajat esimerkiksi kritisoivat sitä, ettei lasten terveydenhuollon erityisyyttä ole tarpeeksi huomioitu:

”Maamme korkeimmassa terveydenhoidon instanssissa, Lääkintöhallituksessa, ei ole kuitenkaan mitään erityistä osastoa, joka olisi vastuussa äitiys- ja lastenhuoltotyöstä ja jonka johdossa olisi erikoistunut lastenlääkäri.” (Lapsi ja nuoriso 1952/3, 3.)

”Ns. suosituksissaan Wegman katsoo erittäin tärkeäksi lastenterveysosaston perustamisen Lääkintöhallitukseen. Meillä ei liene varaa tämän suosituksen laiminlyömiseen?” (Lapsi ja nuoriso 1952/3, 3.)

Aineistossa tulee usein esille näkemys, jonka mukaan lapsi ja aikuinen ovat ratkaisevasti erilaisia. Aikuisilla on paljon valtaa, mutta myös velvollisuus huomioida lasten erityisyys. Aineistossa syyllistetään eri tahoja siitä, ettei lapsille ole saatavilla heidän tarvitsemiansa erityispalveluita. Käytännössä lapsille vaaditaan aiempien sitaattien mukaista erikoistunutta terveydenhuoltoa, laadukkaita kasvatuksen ja hoidon palveluita, sekä

mm. kulttuuria. Artikkelissa ”Sallittua, mutta ei suositeltavaa” (LN 1952/3) kirjoittaja kritisoi elokuvateollisuutta, valtiota ja aikuisia, vanhempia, siitä ettei lapsille kirjoittajan mukaan ole saatavilla korkeatasoisia elokuvia:

” -- sanoisin, että tällaisen [lapsille suunnatun] ohjelman on suunnitellut täällä joku rahanhimoinen ja täysin kaikkea vastuun- ja valistuksenhalun tunnetta vailla oleva henkilö. Antaisin pääni pantiksi siitä, että filmin kokoonliimaajana on ollut joku sellainen henkilö, jolta alkuunsaakin puuttuvat kaikki psykologiset mahdollisuudet ymmärtää lapsia. (LN 1952/3, 10.)”

Kirjoittaja tekee selväksi sen, että taloudellisen tuoton hakeminen lasten kustannuksella on yksiselitteisesti väärin. Hän peräänkuuluttaa vastuun- ja valistuksenhalua. Valistus on ollut yksi ajalle tyypillisiä piirteitä. Lisäksi lapsen erityislaatuisuutta korostetaan. Aikuiselta vaaditaan erityisiä ”psykologisia mahdollisuuksia” ymmärtää lapsia. Tämän voi tulkita niin, että lapset käsitetään ratkaisevasti erilaisina olentoina suhteessa aikuisiin, mihin on aineistossa useita viittauksia. Aineistossa toistuu myös käsitys siitä, mikä on lapsille sopivaa ja mikä taas voi pahimmassa tapauksessa johtaa normaalin kehityksen järkkymiseen. Kasvatusalan asiantuntijoilla näyttää aineiston perusteella olevan selkeä kuva siitä, millaisilta vaikutteilta lapsia tulisi suojella.

”Olen itse istunut mukana lastennäytöksissä, jossa imelä-ääninen jazzlaulajatar itseään nytkytellen on päästellyt ilmoille kaipuutaan saksofonien ulinan säestyksellä alkukantaisten neekerien nytkähdellessä hermostuneessa hurmiossaan mukana. (LN 1952/3, 8.)”

Rastas (2007, 129.) esittää, että vaikka n-sanaa käytettiin 1950- ja 1960-luvuilla toisinaan ei-halventavasti, sitä käytettiin usein nimenomaan rasistisessa ja halventavassa merkityksessä. Tässä yhteydessä n-sanana käyttö on selvästi rasistinen ja myös sana ”alkukantainen” tukee tätä tulkintaa. Sitaatti sisältää runsaasti aggressiivisia kielikuvia ja voi olla, että kirjoittaja on pyrkinyt alleviivaamaan artikkelinsa viestiä lukijalle liioittelun keinoin. Tulkitsen ilmaisut ”nytkytellen” ja ”nytkähdellessä” paheelliseksi, siveellisyyttä loukkaavaksi toiminnaksi, jonka näkemiselle ei voida lapsia altistaa.

5.2 Ihannoinnin diskurssi

Ihannoinnin diskurssissa lapsista ja lapsuudesta puhutaan ihannoivaan sävyyn. Lapsuus nähdään taianomaisena, ainutlaatuisena elämänvaiheena ja lapsi ihmeenä. Aineistossa on runsaasti lapsien ja lapsuuden ihannointia. Lapsien ja lapsuuden ihannoinnin diskurssin lisäksi aineistosta on havaittavissa puhetapa, jossa yhteiskunnan onnistumista tehtävässään mitataan lapsiin tehdyillä panostuksilla. Aineiston perusteella yhteiskunnan ”heikoimmista” eli lapsista huolehtiminen antaa aihetta olla ylpeä vallitsevasta järjestyksestä yhteiskunnassa. Aineistossa viitataan usein myös siihen, että lapset ovat yhteiskunnan tulevaisuus:

”Lapset ovat niin ikään yhteiskunnan jatkuvuudelle välttämätön tekijä, ja lasten syntymistä on yhteiskunnan siis pidettävä toivottavana asiana. (LN 1952/3, 7.)

Ihannoinnin diskurssissa tyypillisiä lapsiin ja lapsuuteen liittyviä aiheita ovat muun muassa *vanhempien ja lasten välinen suhde, lapsen arkiset toimet* (mm. syöminen, leikki), *ydinperheen ihannointi ja lapsi itsessään arvokkaana olentona, ”ihmeenä”*. Olen poiminut aineistosta muutamia esimerkkejä ihannoinnin diskurssissa esiintyvistä teemoista:

Vanhempien ja lasten välinen suhde

”Mutta varmasti on niin, että sekä äiti ja lapsi osaavat pitää sitäkin kallisarvoisimpina näitä yhteisiä hetkiä, joita he hartaasti odottavat ja jotka liittävät heidät toisiinsa. (LN 1952/3, 4.)”

Lapsen arkiset toimet

”Silloin he palaavat koteihinsa vaatteet lumisina ja posket punaisina, valmiina istumaan halulla ja antaumuksella ruokapöytään. Unikin tulee sellaisen työpäivän päätteeksi houkuttelematta.” (LN 1952/3, 18.)

”Jokainen tyttö ja poika tuntee jo polven korkuisena suurta mielihyvää saadessaan hääriä mukana kotoisissa puuhissa. Hän on suorastaan ylpeä nähdessään itse leipomansa pienen leivän paistuvan uunissa yhtä kauniiksi kuin äidinkin tekemän. Hän raahaa korilla suuriakin taakkoja puita keittiöön vain osoittaakseen, että kyllä hänkin jaksaa.” (LN 1952/9, 20.)

Ydinperheen ihannointi

”--, mutta tärkeämpää olisi, että viettäisimme joka päivä todellista kodin päivää jolloin äiti, isä ja lapset kaikki tuntevat olevansa kukin yhtä paljon vastuussa kodin oikeasta hengestä.” (LN 1952/6, 23.)

Lapsi itsessään arvokkaana olentona

”Näin joulun tienoilla me tavallisesti huomaamme sen, mikä meiltä yleensä jää huomaamatta: että lapsi on ihme, pieni omalaatuinen, ainutkertainen ihme” (LN 1952/12, 3.)

Lapsen kasvattamisesta osaksi yhteiskuntaa puhutaan myös usein ihannoivasti ja se käsitetään pääasiassa ylevänä tehtävänä. Tässä tehtävässä ovat mukana niin vanhemmat, kuin eri ammattikasvattajat ja instituutiot. On myös huomattava, että ihannoinnin diskurssissa saattaa olla taustalla osittain myös vaikuttaminen. Lapsista pyritään tekemään koko kansan yhteinen päämäärä ja sitoutumista tähän tehtävään vahvistetaan ihannoinnin diskurssin avulla.

Aiheet, jotka liittyvät vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen, sijoittuvat pääasiassa ihannoinnin diskurssiin. Toinen vallitseva diskurssi tässä aihepiirissä on **syyllystämisen diskurssi**. Asian voisi tiivistää niin, että usein vanhempia syyllytetään siitä, että he ovat jollain tavalla omalla toiminnallaan vaikeuttaneet ainutlaatuista suhdetta lapseensa. Tällöin molemmat puhutavat ovat vahvasti läsnä tässä aihepiirissä. Se, että vanhemman ja lapsen suhteesta puhutaan pääasiassa ihannoinnin diskurssissa, osoittaa ainakin ihanteena olevan sen, että lapsi on aidosti osa perhettä. Vanhemman ja lapsen välinen suhde nähdään erittäin tärkeänä ja vaalimisen arvoisena asiana. Lapsikäsitteen kannalta näyttää siltä, että lasta ja suhdetta lapseen pidettiin kasvatusalan

ammattilaisten näkökulmasta itsestään arvokkaana. Aineistossa on merkittävästi enemmän viittauksia äidin ja lapsen väliseen suhteeseen, kuin isän ja lapsen.

Artikkelissa ”Esittelemme ammatin: naiselliselle naiselle” (LN 1952/6, 18.) käsitellään lastenhoitajan ja lastentarhanopettajan ammatteja. Ihannoinnin diskurssi tulee tässä aineiston osassa erittäin vahvasti esille. Ammatteihin yhdistetään äitiys, joka nähdään naiselle luonnollisena:

”Äidillisyyks on ankkuroitunut syvälle naisen perusolemukseen: halu hoivata, helliä ja vaalia leimaa kauniisti aidomman naisellisuuden ja antaa sille lajin säilymisen kannalta mitä arvokkaimman sijan, sillä mitkään elävistä olennoista eivät ole niin kauan avun ja suojan tarpeessa kuin ihmistaimet. He tarvitsevat elämänsä ensi vuosina auttajakseen naisen lämpimän ja ymmärtävän sydämen sekä alttiin ja ahkeroivan käden kilveksi torjumaan ympäriltään maailman kylmät kolhut.” (LN 1952/6, 18.)

Otteessa lapsi nähdään viattomana ja suojelua tarvitsevana olentona. Lapsuus käsitetään elämänvaiheena, joka on ainutlaatuinen ja vaalimista vaativa. Kyseisessä sitaatissa on mukana myös biologinen näkökulma: lajin säilyminen. Aineistossa on joitakin viittauksia yhteiskunnalliseen jatkuvuuteen. Kirjoittaja käyttää lapsista nimitystä ”ihmistaimet”, jonka tulkitse korostavan ulkopuolisen hoivan tarvetta ja toisaalta haurautta.

Artikkelissa kasvi-metaforaa käytetään myös toisella tavalla, joka on yleistettävissä koko aineistoon. Aineistosta löytyy useita viittauksia ajattelutapaan, jonka mukaan ympäristö vaikuttaa lapseen, joskus miltei mekaanisella tavalla. Tulkitse tämän johtuvan korostuneesta lapsen ja lapsuuden psykologisoinnista. Psykologinen lähestymistapa on erittäin vallitseva, mikä tulee aineistossa esille usein joko suoraan tai välillisesti. Vanhemmat ja ammattikasvattajat voivat joko auttaa lasta puhkeamaan kukkaan tai päinvastoin vääränlaisella kasvatuksella ”pilata” lapsen.

”Kuten puutarhurin on saatava kasvinsa kasvamaan, niin lastentarhanopettajan on idätettävä kaikki ihmistaimen kehitysidut

oikeassa suunnassa kasvamaan valoa kohti ja puhkeamaan esiin harmonisessa järjestyksessä” (LN 1952/6, 20.)”

Vertaus puutarhanhoitoon voidaan tulkita niin, että tietyn ammattitaidon omaava ihminen voi ikään kuin automaattisesti saada lapsen kehityksen menemään tietyllä tavalla. Aineistossa on monia kehityspsykologisia artikkeleita, joissa selostetaan tarkasti normaalin lapsen ikävaiheen mukainen käytös ja taidot. Tulkitsen tämän tyyppistä puhetapaa niin, että lapsi nähdään tällöin ikään **kuin eläimenä**, mekanismina johon voidaan kontrolloidusti vaikuttaa ja odottaa tietynlaisia tuloksia.

Vaikka lapsikäsitys näyttäytyy aineiston valossa usein sellaisena, että lapsi on pääasiassa objekti, on aineistossa viittauksia myös kahdensuuntaiseen vuorovaikutukseen. Tällä tarkoitan vuorovaikutusta lasten ja aikuisten välillä. Aineistossa on useita viittauksia siihen, että lasta tulisi kuunnella ja katsoa omana itsenään, eli aikuisesta erillisenä olentona.

” – niille, joille lasten maailma on avoin, tämä ammatti tarjoaa sitä suuremman tyydytyksen ja työn ilon.” (LN 1952/6, 18.)

Erillisyyks on aineistossa nähtävillä myös toisessa merkityksessä niin, että lapset ja aikuiset ovat ryhminä toisistaan ratkaisevalla tavalla erilaisia. Lapsilla ryhmänä on eri todellisuus, josta aikuinen voi päästä myös ulkopuolisena nauttimaan.

5.3 Kontrollin diskurssi

Aineistossa kontrollin ja suojelun diskurssit ovat usein yhteydessä toisiinsa, osin teemoiltaan eriäviä. Yhteys näiden diskurssien välillä muodostuu pääasiassa siitä, että kontrollin ja ohjeistuksen avulla pyritään suojelemaan lapsia. Toisaalta taas kontrollin diskurssissa osa aiheista on sellaisia, joilla ei ole suoraa yhteyttä lasten suojeluun vaan ne palvelevat enemmän muita yhteiskunnallisia päämääriä. Tällaisia päämääriä voivat

olla esimerkiksi taloudellisen vakauden tavoittelu sen avulla, että lasten kasvattaminen tuotteliaiksi, yhteiskuntakelpoisiksi kansalaisiksi varmistetaan.

Kontrolli liittyy aineistossa usein perheiden elämänpiirissä tapahtuvien asioiden kontrollointiin ja tiukkoihin ohjeistuksiin lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Vallan näkökulmasta kasvatusalan ammattilaiset, joiden tulkitseen edustavan yleisemmin valtiota, ovat auktoriteettiasemassa perheisiin nähden. Yhteiskunnallisen yhtenäisyyden tavoitteet ovat havaittavissa aineistossa. Ottaen huomioon aineiston ajankohdan (1952), sodan jälkeisen jälleenrakennuksen, tälle kontrollille on varmasti ollut perusteensa. Suomessa on pyritty edistykseen monilla eri osa-alueilla ja myös lapsilla on ollut siinä oma tärkeä roolinsa.

Kontrollin diskurssissa yksi yleisimmistä teemoista on lasten terveydenhoito. Aineistossa on lukuisia mainintoja neuvoloista ja myös ylpeyttä siitä, että Suomessa panostetaan lapsien terveydenhuoltoon. Neuvolatoiminnalla on pyritty myös lasten tasa-arvoiseen asemaan. 1950-luvulla on pidetty tärkeänä sitä, että jokaisen lapsen syntymää, kasvuja kehitystä seurataan.

”Neuvoloiden kirjoissa olevien lasten luku on vaikuttavan suuri. Mutta tähän on kuitenkin heti lisättävä, että ilmeisesti kaikki lapset eivät käy lääkärin vastaanotolla eivätkä ole jatkuvan kontrollin alaisina.”(LN 1952/3, 3.)

Tämä aiemmin historiassa ehkä perheiden yksityiseen elämänpiiriin kuuluva asia on nyt vahvasti kontrolloitu. Halusta kontrolloida suomalaisten lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyviä asioita, voi tehdä useita erilaisia päätelmiä. Kyse on toisaalta lasten suojelusta, tasa-arvosta, mutta myös yhteiskunnallisista tavoitteista. On myös mielenkiintoista pohtia sitä, kenellä on viimesijaisin vastuu lapsista? Aineiston perusteella viimesijaisin vastuu näyttäisi kuuluvan valtiolle, mikäli vanhemmat eivät pysty täyttämään velvollisuuksiaan.

”On viisaampaa kasvattaa lapsesta kunnon kansalainen kuin myöhemmin huoltaa väärään suuntaan kehittyneitä aikuista” (LN 1952/12, 33.)

Perheiden elämän ja lasten kasvatuksen kontrollointi on ollut ikään kuin ennaltaehkäisevää työtä ja sen varmistamista, että perheet tuottavat ”kunnon kansalaisia”. Ymmärrän sanan ”huoltaa” viittaavan yhteiskunnan huolenpitoon ja jo 1950-luvulla puhuttiin esimerkiksi *sosiaalihuollosta*. Ilmaisulla ”huoltaa väärään suuntaan kehittyneitä aikuista” viitataan siihen, että aikuinen kansalainen päätyy lopulta yhteiskunnan vastuulle

Kontrollin diskurssissa korostetaan myös kasvatusalan oppineisuutta ja kyseenalaistetaan sitä, ovatko kaikki perheet aina automaattisesti soveltuvia kasvatustehtävään. Aineiston perusteella näyttää siltä, että on tärkeää varmistua lapsen hoitajan pätevydestä ja soveltuvuudesta tehtäväänsä. Pelkkä lasten säilyttäminen esimerkiksi äidin työpäivän ajan ei riitä, vaan hoitajan tulisi olla myös hyvä kasvattaja. Mielenkiintoista on se, että aineistossa on selkeästi erotettu käsitteet kasvatusta ja hoito.

”Viimeksi mainitussa tapauksessakaan ei ilman muuta voida sanoa, että asia on järjestyksessä, jos saadaan perheeseen kotiapulainen, sillä kuka takaa, että kotiapulainen on sopiva lasten kasvattaja tai edes hoitaja.” (LN 1952/3, 5.)

Käsitteellä kasvatusta ei viitata kuitenkaan vain lapsiin kohdistuvaan toimintaan, vaan yleisemmin ns. koulutukseen kasvatuksesta. Kasvatusta nähdään erillisenä vakavasti otettavana tehtävänä. Tämä saattaa johtua mm. kasvatusopin kehityksestä ja toisaalta myös psykologian suosiosta 1950-luvulla.

”Toisaalta voidaan nykyisellään hyvin kysyä, onko varmaa, että lapsi tulisi oman äitinsä hoitamana paremmin hoidetuksi kuin päiväkodissa. Paremman hoidon takeeksi ei aina yksin riitä, että lasta hoitaa äiti itse, vaan silloin olisi edellytettävä, että äiti olisi saanut sen mukaisen kasvatusta, että hän todella kykenee hyvin hoitamaan ja kasvattamaan lapsensa. Äitikin siis tarvitsee kasvatusta.” (1952/3, 6.)

”Kuvateksti: ”Psykologin tehtävänä on erilaisin kokein päästä perille lapsen henkisistä edellytyksistä.” (LN 1952/12, 13.)

”--, se oli lastentarhan ja kansakoulun häneen istuttamaa taitoa.” (LN 1952/12, 11.)

Aineistossa otetaan usein esille julkiset instituutiot, joilla toivotaan olevan vaikutusta lasten kasvuun ja kehitykseen. Erilaiset järjestelmät kuten neuvola ja kansakoulu nähdään paikkoina, joissa lapsiin voidaan vaikuttaa kontrolloidusti ja myönteistä kasvua edistäen. Havaittavissa on tulkintani mukaan eräänlaista tyytyväisyyttä siihen, että on kehitetty uusia välineitä, kuten lapsipsykologia, joiden avulla lapsia voidaan tutkia, sekä kontrolloida kasvua ja kehitystä.

5.4 Suojelun diskurssi

Suojelun diskurssissa teemat ovat pääasiassa yhteisiä kolmen aiemman diskurssin kanssa. Aineiston perusteella lapset on nähty suojelua tarvitsevinä olentoina. On hyvin mahdollista, että tämä näkökulma korostuu tutkimusaineistossani, sillä kirjoittajat edustavat kasvatustieteen asiantuntijoita. Monet artikkelista liittyvät esimerkiksi lastensuojeluun. Suojelun diskurssin pohjalla on oletus siitä, miltä lapsia pitäisi suojella ja miksi. Mitkä asiat ovat siis sellaisia, jotka voisivat vaarantaa lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen? Asiat, joilta lapsia tulisi suojella, paljastavat taas jotain olennaista lapsikäsityksestä. Keskeistä ei ole vain se, miltä asioilta lasta tulisi välittömästi suojata, vain myös se, mitä lapsen ajatellaan tarvitsevan. Esimerkiksi lastensuojelu ei käsittänyt 1950-luvulla vain lapsen poistamista välittömän vaaran läheisyydestä, vaan hänen siirtämistään parempiin olosuhteisiin, joissa hän saa tarvitsemansa.

Suojelun diskurssissa yleisenä teemana on muun muassa lapsen ja äidin yhteisen ajan määrä. Tähän sisältyy aineistossa usein ongelmalliseksi koettu äitien työssäkäynti.

Seuraavassa sitaatissa asiaan suhtaudutaan kohtuullisen maltillisesti, mutta annetaan kuitenkin ymmärtää, ettei äidin työssäkäynti ole lapselle ainakaan hyvästä:

”-- Jos jätetään pohtimatta se, onko lapsen kannalta suotavaa, että äiti käy ansiotyössä kodin ulkopuolella, jää jäljelle kaksi vaihtoehtoa: --” (LN 1952/3, 3.)

Äitien työssäkäynnin vaikutuksesta lapseen on runsaasti viitteitä aineistossa. Tulkitsen tämän niin, että lapsen ajatellaan tarvitsevan nimenomaan äidin läsnäoloa ja huolenpitoa. Äidin ja lapsen erityiseksi mielletty suhde tulee aineistossa usein esille ja tätä on pidetty myös luonnollisena.

”Lapsi ei ole mikään sinänsä irrallinen kokonaisuus, vaan yhden suuren kokonaisuuden, perheen, olennainen osa. Siksi niille, joilla ei omaa kotia ole, on luotava normaalia muistuttava perheympäristö” (LN 1952/12, 5.)

”Kotia [lastensuojelulaitos] hoitaa kaksi naishenkilöä tai ihanteellisissa tapauksissa pariskunta, jolloin mies käy ulkopuolella työssä ja päiväapulainen tulee auttamaan taloudenhoidossa.” (LN 1952/12, 7)

Toisaalta taas se, miten lapsen suhde äitiin ja isään on nähty, on ollut monien vaikuttimien tulosta. Taustalla on myös ydinperheen ihanne, mikä nousee aineistossa usein esille. Lapsen katsotaan tarvitsevan tietynlaisen vakaan ympäristön, joka muodostuu tietynlaisesta perheestä. Tähän ydinperheideaaliin pyritään myös huostaanotettujen lasten hoidon järjestämisessä:

”Lienee paikallaan kuitenkin muistaa, että lapset ovat lapsia eikä heitä pidä liikaa sitoa alituisen ahertamiseen.” (LN 1952/9, 21.)

Suojelun diskurssissa viitataan usein myös siihen, että lapselle on annettava oma tilansa ja vanhemmat, pääasiassa äiti ei saisi kontrolloida lastaan liikaa. Sitaatissa muistutetaan siitä, että lapselle ei saisi myöskään antaa liikaa vastuuta esimerkiksi kodin hoidosta.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten yhteenveto

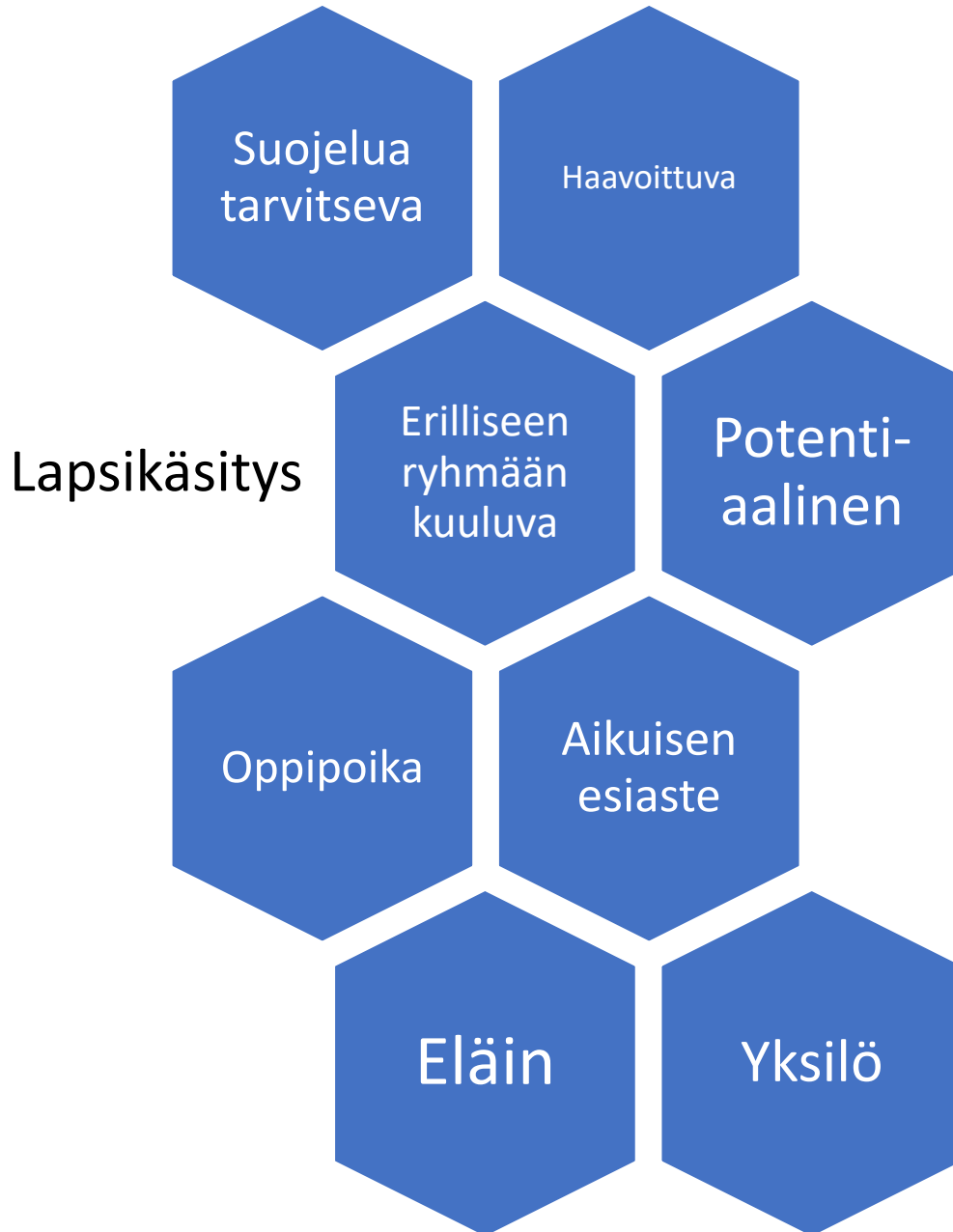
Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen on ollut 1950-luvun kasvatustieteen asiantuntijoiden lapsikäsitteiden Lapsi ja nuoriso -lehden näkökulmasta? Millaisia lapsuutta koskevia diskursseja lehdessä esiintyi?

Aineistossa esiintyvien diskurssien tunnistamisen kautta oli mahdollista päästä tarkastelemaan lapsikäsitteitä. Lapsikäsitteet tulevat esiin diskurssien sisällä. Tutkimustuloksena aineistossa oli neljä vallitsevaa diskurssia: *1. syyllistämisen diskurssi 2. ihannoinnin diskurssi 3. kontrollin diskurssi 4. suojelun diskurssi.*

Syyllistämisen diskurssissa teemoja ovat muun muassa lasten hyvinvointiin liittyvät ongelmat ja näistä ongelmista vastuussa olevat tahot. Vastuussa olevia tahoja ovat aineiston perusteella vanhemmat, erityisesti äiti, valtio ja yhteiskunta yleisesti. *Ihannoinnin diskurssissa* lapsista ja lapsuudesta puhutaan ihannoivaan sävyyn. Puhetavalla on hyvin todennäköisesti ollut myös tavoitteensa: yhteiskunnan jatkuvuuden turvaaminen ja aikuisten sitouttaminen lasten kasvatukseen. *Kontrollin diskurssissa* teemat liittyvät pääasiassa lasten kasvatukseen ja hoitoon. Kasvatustieteen asiantuntijat pyrkivät pääasiassa vaikuttamaan kotikasvatukseen ja ovat aineiston perusteella selkeässä auktoriteettiasemassa suhteessa perheisiin. *Suojelun diskurssissa* teemat ovat pääasiassa yhteisiä kolmen aiemman diskurssin kanssa. Suojelun diskurssin pohjalla on oletettava siitä, miltä lapsia pitäisi suojella ja miksi. Lähtökohdaksi pidetään sitä, että lapset tarvitsevat suojelua.

Aineiston perusteella 1950-luvun Suomessa vallitsi useita erilaisia lapsikäsitteitä kasvatustieteen asiantuntijoiden piirissä. Pääasiallisesti lapsi nähtiin viattomana, suojelua tarvitsevana olentona. Muita keskeisiä lapsikäsitteitä ovat lapsi haavoittuvana olentona, lapsi erillisen ryhmän jäsenenä, lapsi mahdollisuutena (potentiaalisena), lapsi aikuisen esiasteena, eläimenä, yksilönä ja oppipoikana.

Kuvio 1. Lapsikäsitys kasvatusalan asiantuntijoiden näkökulmasta 1950-luvun Suomessa.

6.2 Tulosten pohdinta

Ennako-odotuksena tutkimustuloksista minulla oli, että 1950-luvun lapsikäsitys olettaisi lapsen olemuksen olevan viaton ja suojelua tarvitseva. Oletin kuitenkin, että lapsista puhuttaisiin myös kuria ja kontrollia vaativina olentoina, mikä ei tutkimustulosten perusteella pidä paikkaansa. Mielikuvat 1950-luvun kasvatuksesta ja lapsikäsituksesta ovat varmasti monella saman suuntaiset. Viitteitä tällaiseen ei kuitenkaan löytynyt aineistosta, eikä lapsia ylipäänsä nähty syyllisenä edes ”huonoon” käytökseen. Toisaalta taas on hyvä muistaa, että tutkimustulokset kertovat nimenomaan kasvatusalan asiantuntijoiden lapsikäsituksesta. Lisäksi julkaisu on Lastensuojelun keskusliiton tuottama, mikä voi myös vaikuttaa tutkimustuloksiin. Mielenkiintoista oli myös se, että lapsista puhuttiin paikoin myös yksilöinä ja korostettiin sitä, että jokainen lapsi on yksilö. Kyseessä ei ollut vallitseva lapsikäsitys, mutta vähäinenkin puhe yksilöistä ja paikoin jopa toimijuudesta oli silti yllättävä tutkimustulos.

Käsitys lapsesta suojelua tarvitsevana, mutta myös suojelun kohteena on yksi selkeimmistä tutkimustuloksista aineiston perusteella. Ajattelu lapsesta suojelua tarvitsevana paikannetaan usein alkaneeksi 1900-luvun alkupuolella. Alasen (2001, 164 – 165) mukaan kyse on modernin maailman sukupolvijärjestyksestä, jossa lapsuus käsitetään elämän alkuvaiheeksi. Yhteiskunnalla, aikuisilla ja vanhemmilla on velvollisuus muun muassa suojata lapsia. Tutkimustulos on saman suuntainen Millsin (2002, 10) esittelemän lapset viattomina olentoina (*children as innocent*) - käsityksen kanssa. Millsin mukaan tämän jäsenyyksen taustalla on mm. teologinen lapsikäsitys, joka käsittää lapsen suojelun kohteena ja ”hyvyyden” lähteenä.

Tutkimustulosten perusteella ei voida päätellä sitä, mistä 1950-luvun kasvatusalan asiantuntijoiden lapsikäsitukset juontavat juurensa. On kuitenkin hyvin mahdollista, että lasta on haluttu suojata yhteiskunnan jatkuvuuden (sukupolvijärjestys) vuoksi ja toisaalta lapsen perimmäisen olemuksen (teologinen lapsikäsitys) vuoksi.

Yleisesti ottaen kristinuskoon liittyviä viittauksia oli aineistossa hyvin vähän. Tämä on mielenkiintoista, sillä 1950-luku oli edelleen valistuksellista aikaa, jolloin voitaisiin

olettaa kirjoitusten sisältävän myös viittauksia uskontoon. Aineistossa oli vain kaksi kristinuskoon viittaavaa artikkelia, joista toinen käsitteli rippikoulua ja toisen aiheena oli kodin vaikutus elämäkatsomukseen. Artikkelit olivat kuitenkin puolueettomasti haastatellen pappia, psykologia ja perheenäitiä. Tilaa annettiin myös sille, että kaikki perheet eivät ole vakaumukseltaan kristittyjä. Voidaan kuitenkin olettaa, että kristinuskon lapsikäsitys on vaikuttanut siihen, miten 1950-luvulla ja jopa nykypäivänä lapset käsitetään.

Käsitys lapsesta haavoittuvana liittyy aiemmin mainittuun käsitykseen lapsesta suojelua tarvitsevana. Toisaalta käsitykseen liittyy myös se, että lapsen kanssa toimiessa tulee olla hyvin varovainen, jottei vahingossa aiheuta vahinkoa kasvulle ja kehitykselle. Aineiston perusteella lapsuus on herkkää aikaa ja erityisesti vanhempien on pyrittävä välttämään virheitä. Osassa artikkeleista kuvattiin virheiden tekeminen ikään kuin kohtalokkaana, mikä korostaa käsitystä lapsesta haavoittuvana olentona. Lapseen voi jäädä pysyvät jäljet huonosta kasvatuksesta, turmiollisista elokuvista tai siitä, että hän ei päässyt oppikouluun. Käsitys juontaa juurensa varmasti moneen eri asiaan.

Aineistossa ja 1950-luvulla yleisesti lapsipsykologia ja kehityspsykologia olivat hyvin suosittuja. Kehityspsykologia kertoi tarkasti lapsen kehitysvaiheista ja siitä, mitä lapsi eri ikäisenä osaa, ajattelee ja jopa puhuu. Voi olla, että tämän psykologian määrittelemän kehityksen vaarantamisesta oltiin huolissaan ja siksi kaikki piti tehdä ns. oikein lapsen kanssa. Toisaalta taas lapsi on voitu käsittää aikuiseen verrattuna yleisesti haavoittuvana.

Mielenkiintoinen tutkimustulos oli myös lapsien erottaminen omaksi ryhmäkseen. Aineistossa oli runsaasti kuvailua ”lapsen maailmasta”, lasten omasta kokemusmaailmasta. Millsin (2002, 23) mukaan lapset nähdään usein aikuisista erillisenä ryhmänä (*children as members of a distinct group*). Käsitys lähtee siitä oletuksesta, että aikuisten ja lasten kokemukset ovat perustavanlaatuisesti erilaisia. Näkökulma ei ota huomioon yksilöitä, vaan pyrkii muodostamaan stereotyyppisiä iän perusteella. Aineistossa oli myös artikkeleita, joissa lapsia ja lasten toimintaa kuvattiin niin kuin toista eläinlajia. Gittinsin (2008, 37) mukaan lapsi -käsitteellä viitataan

ruumiilliseen yksilöön, joka määritellään ei-aikuiseksi. Tämä melko vakiintunut käsitys varmasti vaikuttaa siihen, miksi lapset nähtiin myös aineistossa aikuisista erillisenä ryhmänä.

Aineistossa korostettiin myös useaan otteeseen sitä, että lasten ymmärtäminen vaatii aikuiselta erityistä taitoa, lahjakkuutta ja kutsumusta. Toisaalta taas monessa artikkelissa kuvattiin tarkasti sitä, miten lapset kokevat asiat. Tämän perusteella voidaan tehdä päätelmä, että ainakin osa kirjoittajista olettaa ymmärtävänsä lasten, aikuisista erillisen ryhmän, kokemusmaailmaa. On mielenkiintoista pohtia, mihin oletus ymmärryksestä perustuu. Gittinsin (2008, 35) mukaan lapsuus on aikuiselle aina jotain mennyttä ja tavoittamatonta, usein epäselviä muistoja.

Käsitykset lapsesta potentiaalisena, oppipoikana ja aikuisen esiasteena linkittyvät vahvasti yhteen. Tarkoiton käsitteellä ”potentiaalinen” tässä yhteydessä sitä, että lapsissa on nähty paljon mahdollisuuksia yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta. Kääntöpuolena on tietenkin se, että näitä lapsessa luontaisesti olevia mahdollisuuksia ei osata hyödyntää oikealla tavalla. Aineistossa oli lukuisia viittauksia lapsiin yhteiskunnallisen jatkuvuuden takaajina ja kuvauksia siitä, miten esimerkiksi ammattikasvattajat voivat saada lapsen kukoistamaan. Pufall & Unsworth (2003, 2) esittävätkin, että perinteisesti ihmiskunta asettaa suuria odotuksia lapsillensa, uudelle sukupolvelle.

Käsitys lapsesta oppipoikana tuli aineistosta myös vahvasti esille. Aineistossa oli lukuisia kuvailuja siitä, miten esimerkiksi tytöt ja pojat kasvatetaan tuleviksi vaimoiksi ja aviomiehiksi. Oppiminen ja nimenomaan aikuiselta oppiminen nousi aineistossa usein esille. Lapset oppipoikina (*children as apprentices*) -käsitys viittaa oppimistapahtumaan, jossa tietoa siirretään yksisuuntaisesti, mestarilta oppipojalle. Lapsuus voidaan tämän käsityksen mukaan nähdä sosialisoinnin ja akkulturaation eli sopeutumisen ajanjaksona. (Mills 2002, 19.) Käsitys lapsesta aikuisen esiasteena viittaa muun muassa siihen, että lapsuus on välivaihe matkalla aikuisuuteen.

Toisaalta on huomattava myös se, että aikuiset tulkitsevat lapsia omasta näkökulmastaan. Aineistossa oli mielenkiintoisia tulkintoja esimerkiksi lasten leikeistä. Lapsien leikeistä saatettiin puhua esimerkiksi ”työntekona” ja lapsesta tulevana ”työmiehenä”. Lasten kiinnostuksen kohteet tulkittiin herkästi myös ennustavan esimerkiksi tulevaisuuden ammattia. Jenksin (2005, 3) mukaan aikuiset pyrkivät usein löytämään vastaavuuksia aikuisten ja lasten kulttuureista. Monet asiat, kuten kielenkäyttö, saatetaan tulkita imitaatioiksi tai esiasteiksi suhteessa aikuisten tapoihin.

Tutkimuksen tuloksena saatiin myös käsitys lapsesta eläimenä tai eläimenkaltaisena, sekä yksilönä. Nämä käsitykset ovat osittain ristiriidassa keskenään, mutta toisaalta sijoittuvat eri alueille. Käsitys lapsesta eläimenä voidaan pilkkoa osiin. Tutkimustuloksena tarkoitan sillä sitä, että lapsi käsitettiin aineistossa jokseenkin mekaanisesti toimivana kokonaisuutena, mihin vaikutti osaltaan aiemmin mainitsemani kehityspsykologian korostus. Viittaaan käsityksellä myös siihen, että lapsi nähtiin ikään kuin kehittymättömänä ihmisenä. Ajattelutavan taustalla voidaan katsoa olevan muun muassa Aristoteelinen lapsikäsite. Aristoteelisen lapsikäsitteen mukaan lapsilla on potentiaalia kehittyä täydeksi ihmisolennoksi, mutta he eivät voi todellisuudessa saavuttaa täyttä ihmisyyttä. (Pufall & Unsworth 2003, 3.) Käsitys lapsesta yksilönä ei tullut vahvasti esille aineistosta, mutta siihen kuitenkin viitattiin. Viittaukset olivat lähinnä ohjeellisia, esimerkiksi muistutuksia siitä, että lapsillakin on omat lempiruokansa tai lapsilla voi olla yksilöllisiä nukkumistottumuksia. Käsitys yksilöllisyydestä jäi siis hyvin konkreettiselle tasolle aineiston perusteella.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liitetään usein käsitteet validiteetti ja reliabiliteetti. Näiden käsitteiden käyttö ei ole kuitenkaan aivan ongelmaton laadullisessa tutkimuksessa. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä mitä on ollut tarkoitus tutkia. Reliabiliteetilla taas tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Molemmat käsitteet ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä. Ongelmana näiden käsitteiden käytössä voi joskus olla se, että lähtökohtana pidetään yhtä konkreettista todellisuutta, johon pyritään pääsemään käsiksi tutkimuksen avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 136.)

Tutkielman aiheena oli lapsikäsitys kasvatustieteen asiantuntijoiden näkökulmasta 1950-luvun Suomessa. Laadullisen tutkimuksen aiheet ovat usein sellaisia, joissa ei voida olettaa olevan yhtä totuutta, joka pitää tutkimuksen avulla tuoda näkyville. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) tiivistävät validiteetilla tarkoitettavan tutkimuksen pätevyyttä. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, onko tutkimus tehty perusteellisesti ja ovatko tulokset, sekä niistä tehdyt päätelmät ”oikeita”.

Keskeiseksi muodostuu se, millainen on tutkijoiden käsitys kielestä ja millaisena sosiaalinen todellisuus nähdään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimuksen menetelmänä oli diskurssianalyysi, missä nimenomaan on kysymys tutkijan käsityksistä kielestä ja sen luomasta sosiaalisesta todellisuudesta.

Tutkimusetiikan käsitän oman tutkimukseni kohdalla hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamisena. Tutkimusetiikalla viitataan usein ihmistieteissä esiin tuleviin eettisiin kysymyksiin, kuten ihmisten tutkimiseen ja arkaluontoisen aineiston käsittelyyn. Oma tutkimusaineistoni koostui kuitenkin lehdistä, jolloin kyseeseen tulevat muut eettiset kysymykset. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) linjaa tutkimuseettisistä kysymyksistä ohjeessaan ”Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa”. Tutkimusetiikka (*research ethics*) –sanaa käytetään Suomessa yläkäsitteenä, laajassa merkityksessä. Käsitteellä tarkoitetaan yleisesti

tieteeseen ja tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja niihin liittyviä arviointeja. (TENK 2012, 4.)

Suppeassa merkityksessä tutkimusetiikalla (*research integrity*) tarkoitetaan sitä, että tutkija noudattaa eettisesti vastuullisia ja oikeita toimintatapoja, sekä edistää niitä omassa tutkimustoiminnassaan. Lisäksi keskeistä on tieteeseen kohdistuvien loukkausten ja epärehellisyyden tunnistaminen, sekä niiden torjuminen. Tutkijan on oltava rehellinen ja rehti tehdessään tieteellistä tutkimusta. (TENK 2012, 5.) Tutkimuseettinen neuvottelukunta on listannut seitsemän hyvän tieteellisen käytännön periaatetta. Oman tutkimukseni kohdalla on relevanttia käsitellä näistä kohdat 1. – 4.

”1. Tutkimuksessa noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa.” (TENK 2012, 6.)

”2. Tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksessa toteutetaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta ja vastuullista tiedeviestintää tutkimuksen tuloksia julkaistaessa.” (TENK 2012, 6.)

Olen toteuttanut tutkimuksen kokonaisuudessaan järjestelmällisesti ja huolellisesti. Olen kirjoittanut auki tutkimuksen käytännön toteutuksen, jossa kerron, miten analysoin aineistoa. Tutkielma ja sen eri vaiheet on tehty tämän hetkisen osaamiseni mukaisesti ja olen kaikessa toiminnassa pyrkinyt noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Kyseessä on pro gradu –tutkielma, jota voidaan pitää opinnäytetyönä. Tiedostan myös sen, että tutkijan taitoni ovat vielä keskeneräiset.

”3. Tutkijat ottavat muiden tutkijoiden työn ja saavutukset asianmukaisella tavalla huomioon niin, että he kunnioittavat muiden tutkijoiden tekemää työtä ja viittaavat heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla ja antavat heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon ja merkityksen omassa tutkimuksessaan ja sen tuloksia julkaistessaan.” (TENK 2012, 6.)

Olen viitannut tutkielmassani asianmukaisesti ja tarkasti eri lähteisiin. Olen tutkielmaa kirjoittaessani pitänyt huolen siitä, että en sekoita omaa tulkintaa

”4. Tutkimus suunnitellaan ja toteutetaan ja siitä raportoidaan sekä siinä syntyneet tietoaaineistot tallennetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla.” (TENK 2012, 6.)

Tutkimuksen suunnittelu, toteutus ja raportointi on tehty tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Olen ollut aineistoa käsitellessä huolellinen analyysin eri vaiheissa. Tutkielma on raportoitu pro gradu -tutkielmalle esitettyjen vaatimusten mukaisesti.

6.3 Aiheita jatkotutkimukseen

Tutkielmani käsitteli lapsikäisyyttä 1950-luvun Suomessa kasvatustieteen asiantuntijoiden näkökulmasta. Olisi mielenkiintoista tutkia 1950-luvun lapsikäisyyttä myös jonkin toisen ryhmän näkökulmasta, esimerkiksi vanhempien ja kodin näkökulmasta. Ongelmaksi saattaisi kuitenkin muodostua aineiston hankinta.

Aineistoni koostui vain yhden ammatillisen julkaisun lehdistä, joten tutkimuksen voisi toteuttaa myös laajemmalla aineistolla. Tutkimusaiheen kannalta mielenkiintoista aineistoa voisi olla esimerkiksi J. E. Salomaan ”Yleinen kasvatustieteen” 1947, Aukusti Salon ”Johdatus yleiseen kasvatustieteen” 1952 ja Mikael Soinisen ”Kasvatustieteen” 1931.’

Lähteet

- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alanen, L. 2001. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen - iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 161–186.
- Alasuutari, M. 2009. Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 54–69.
- Appel, K. 2017. "Hyvä lapsi kasvattaa itse itsensä" – Moraalipuhe Lapsi ja nuoriso - lehdessä 1940- ja 1950-luvun kasvatuskäsitysten, ihmiskuvan ja arvojen sekä niiden muutosten kuvaajana. Pro gradu -tutkielma. Historian ja etnologian laitos. Jyväskylän yliopisto. [viitattu 1.5.2021] Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54033/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201705182414.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ariès, P. 1960. Centuries of childhood. Lontoo: Pimlico (1996).
- Bardy, M. 1992. Lapsuuden politiikan johtoideat. Teoksessa M. Bardy, S. Laukonsuo, M. Sihto & V. Karjalainen. Moniääninen laulu lapsuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus: VAPK-kustannus.
- Darian-Smith, K. & Pascoe, C. (toim.) 2013. Children, Childhood and Cultural Heritage. Lontoo: Taylor & Francis Group.
- Gittins, D. 2008. The Historical Construction of Childhood. Introduction to Childhood Studies. Berkshire: McGraw-Hill Education.

Granbom-Herranen, L. 2014. Kasvatuksen tavoitteena kansalaisuus: Yhteiskunnan odotukset ja lähiyhteisössä koettu kasvatustilanne 1900-luvun Suomessa. *Kansalaisyhteiskunta*, 5 (1), 6–28.

Jenks, C. 2005. *Childhood: Second Edition*. Florence: Taylor & Francis Group.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Kaisto, J. & Pyykkönen, M. 2010. *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus.

Katajala-Peltomaa, S. & Vuolanto, V. 2013. *Lapsuuden historiallisuus ja lapsuuden historia*. Tampere: Tampereen yliopisto. [viitattu 3.12.2020] Saatavilla: <https://alusta.uta.fi/2013/08/20/lapsuuden-historiallisuus-ja-lapsuuden-historia/>

Koski, L. 2011. *Sivistystyön ihmiskäsitys: villi-ihmisestä aikuiseksi yksilöksi*. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 159–182.

Leino-Kaukiainen, P. & Heikkinen, A. 2011. *Yhteiskunta ja koulutus*. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 16–33.

Malinen, A. 2018. *Marriage Guidance, Women and the Problem(S) of Returning Soldiers in Finland 1944–1946*. *Scandinavian Journal of History*, 12–140.

Malinen, A. & Tamminen, T. 2017. Jälleenrakentajien lapset. Sotienjälkeinen Suomi lapsen silmin. Tallinna: Gaudeamus.

Mills, J. & Mills, R. 2002. Childhood Studies. A Reader in perspectives of childhood. Abingdon: Routledge.

O'Neill, J. 2009. Civic Capitalism: The State of Childhood. Toronto: University of Toronto Press.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Pufall, P. & Unsworth, R. (toim.) 2003. Rethinking Childhood. Piscataway: Rutgers University Press.

Pulkinen, L. (toim.) 2018. Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [viitattu 1.11.2020]

Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136124/URN_ISBN_978-952-343-086-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pulma, P. 1992. Lapsuuden lyhyt historia. Teoksessa M. Bardy, S. Laukonsuo, M. Sihto & V. Karjalainen. Moniääninen laulu lapsuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus: VAPK-kustannus, 50–59.

Pulma, P. & Turpeinen, O. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Qvortrup, J. 2005. Studies in Modern Childhood: society, agency, culture. Lontoo: Palgrave Macmillan.

Rahikainen, M. 2013. Ariés lapsen ja perhe-elämän historiasta. Teoksessa M. Peltonen (toim.) Ariés ja historian salaisuus. Turku: Turun historiallinen yhdistys ry. 44 – 113.

Rastas, A. 2007. Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Tampere: Tampere University Press.

Rauhala, L. 2014. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rinne, R., Kivirauma, J. & Lehtinen, E. 2015. Johdatus kasvatustieteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [viitattu 16.5.2021]

Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>

TENK. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. [viitattu 16.5.2021] Saatavilla:

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tiitinen, T. 2009. Hyvin kasvatetut tytöt – 50-luvun sivistyneistön tyttöjen kasvatusta. Suomen historian ja yleisen historian sivuainetutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tuomaala, S. 2011. Kamppailu yhteisestä koulusta ja oppivelvollisuudesta. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.) Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 95 – 110.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tähtinen, J. 2011. Moraali ja terveys kansalais- ja koulukasvatuksen polttopisteessä. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.) Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 200 – 215.

Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Liitteet

LIITE 1. Artikkelien otsikot. Lapsi ja nuoriso 1952.

Lapsi ja nuoriso 1952/3

Lapsi ja nuoriso 1952/6

Eräs suositus	Kunnat ja huostaanottokysymys
Äiti on ansiotyössä – Kuka hoitaa lapset?	Mielenterveydestä, mentaalihygieniasta ja mentaalihygienisestä valistustyöstä
Sallittua, mutta ei suositeltavaa	Kuinka lapsi kehittyy III
Uusia käsityksiä kaatumataudista	Miten kannamme vastuun äidin sijaisina?
Oletko nalkuttava äiti?	Lakeja, jotka edistävät lapsen parasta
Päivä puistossa?	Uuteen elämäntehtävään
Koulukotien työn arviointia	Mitä tehdä, kun lapsi ei halua syödä
Kun lapsi oppii puhumaan...	Esittelemme ammatin: naiselliselle naiselle
Aikamme lapsen kehityskaari	Entä isän vastuu kodin hengestä?
Esittelemme ammatin: metsätyö – vaativa, mutta kiehtova ala	Lasten pahoinpitelyn ongelma: Eräs englantilainen tutkimus

LIITE 2. Artikkelien otsikot. Lapsi – ja nuoriso 1952.

Lapsi ja nuoriso 1952/9

Lapsi ja nuoriso 1952/12

Vastatuuleen	Lapsi ja meidän kiireemme
Kaivataanko uutta rippikoulua?	”Eheä koti on jokaisen lapsen oikeus”
...jotta lapsi syntyisi terveenä	Elämäkatsomus – kodin perintö?
Luku- ja kirjoitusneuvola – eräs uusi työmuoto	Kasvatusneuvola – mitä se on, miten se toimii, mihin se pyrkii
Kuinka lapsi kehittyy V	Raajarikkoisten lasten uusi koulu
Mitä voisin tehdä lapseni terveyden ylläpitämiseksi	Barnando – kodit – erään elämäntyön runsas sato
Uhkaako nuoriamme kätevyyden puute?	Näin ennen Raja-Karjalassa
Lapsen jalatkin vaativat hoitoa	15 – vuotispäivän merkeissä
Lastenhuoltotyömme kiinnostaa	Esittelemme ammatin: kirjapainoalalle
Esittelemme ammatin: kasvatus elämäntehtävänä	Synkkää tilastoa
Lukijan puheenvuoro	Miksi lastensuojelua – ja miten